

KERRANKIN MEILTÄ KYSYTÄÄN

Tukiviittomavalinta kehitysvammaisten näkökulmasta

Hanna Kuvaja, Minttu Rämö ja Marika Santavirta
Opinnäytetyö, kevät 2013
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Viittomakielentulkin koulutusohjelma
Viittomakielentulkki (AMK)

TIIVISTELMÄ

Kuvaja, Hanna; Rämö, Minttu & Santavirta, Marika. Kerrankin meiltä kysytään. Tukiviittomavalinta kehitysvammaisten näkökulmasta. Kevät 2013, 55 s., 4 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu. Viittomakielentulkin koulutusohjelma, viittomakielentulkki (AMK).

Opinnäytetyön tavoitteena oli saada kehitysvammaisten mielipide tukiviittomien valinnasta ja tukea heidän voimaantumista. Yhdelle sanalle voi löytyä useita tukiviittomia ja usein viittomaopettaja päättää, minkä viittoman hän opettaa. Halusimme antaa kehitysvammaisille mahdollisuuden vaikuttaa siihen, minkä viittoman he valitsivat ja selvittää, millä perusteella valinta tehdään.

Opinnäytetyössä käsittelemme puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointimenetelmiä (AAC) sekä kehitysvammaisia tukiviittomien käyttäjinä. Käsittelemme työssämme kehitysvammaisten motorisia taitoja, sillä ne vaikuttavat viittomien tuottamiseen. Opinnäytetyö korostaa YK:n ihmisoikeuksien julistusta ja vammaisten itsemääräämisoikeutta ja antaa näkökulman siihen, kuinka kehitysvammaisten itsemääräämisoikeutta voitaisiin toteuttaa tukiviittomaopetuksessa. Toteutimme tutkimuksemme ryhmähaastatteluna ja haastattelimme yhteensä viittä kehitysvammaista. Ehdotimme eri viittomavariantteja, joista haastateltavat saivat valita mieleisensä. Saimme paljon eri mielipiteitä viittomien valinnasta ja myös perusteluita valinnoille.

Tutkimus osoitti, että kehitysvammaisilla on mielipide tukiviittomien valintaan ja he osaavat tuoda mielipiteensä esille. Haastateltavat pystyivät myös perustelemaan valintojaan. Osa teki valintansa viittoman mielekkyyden ja motorisen yksinkertaisuuden perusteella osa taas kertoi tehneensä valinnan viittoman ikonisuuden takia. Haastattelusta kävi ilmi, että kehitysvammaisten mielipiteet ja motoriset taidot eroavat toisistaan, joten yksilön huomioiminen tukiviittomaopetuksessa on tärkeää. Työstämme on hyötyä nykyisille ja tuleville tukiviittomaopettajille, koska tukiviittomia käyttävien kehitysvammaisten mielipiteet tulisi ottaa huomioon viittomaopetuksessa, jotta heidän itsemääräämisoikeus toteutuisi. Työmme tiivistelmä on mukautettu selkokielelle, jotta työmme saavuttaisi myös kehitysvammaiset.

Asiasanat: tukiviittomat, viittomaopetus, kehitysvammainen, itsemääräämisoikeus, voimaantuminen

ABSTRACT

Kuvaja, Hanna; Rämö, Minttu and Santavirta, Marika. Sign selection from the point of view of persons with disabilities. 55 p., 4 appendices. Language: Finnish. Spring 2013.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Sign Language interpretation. Degree: Sign Language Interpreter.

The aim of this thesis is to include the people who use sign supported speech (SSS) in the process of choosing signs. The main objective was to discover the factors that influence the process of selecting the right signs for the individual user. There are many variations in SSS-signs, some are more iconic and some are easier to do in motoric perspective. Considering individual's motor skills and perceiving abilities it is important to choose the most beneficial sign for the user. The thesis adduces the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities which emphasizes the right to self-determination.

The thesis consists of theoretical part, interviews and conclusions. The theoretical part includes information about Augmentative and Alternative Communication (AAC), people with mental disabilities as SSS users and the right of self-determination on people with mental disabilities. The interviews were executed with people with mental disabilities. Some of them were SSS users and some of them were not. We based our interviews on the material that was made by a former student but that was never used. The material was a video where deaf seniors and children sign different objects from pictures about everyday life. We chose the most common signs from the material and collected different variants for each sign. In the interview we asked the interviewees' opinion on the chosen signs.

Our results showed that it is relevant to ask the opinion of the SSS users. Our interviewees could not only answer our questions about the best sign to use but they also provided an explanation. The answers that our interviewees provided were diverse. They were either one word explanations or more in depth arguments that the sign is iconic or it looks like the actual object. This shows that the answers depend on each individual's needs and preferences. Our thesis encourages SSS teachers to consider the SSS users' point of view when teaching SSS signs in the future.

Key words: sign supported speech (SSS), self-determination, SSS-sign, persons with mental disabilities, empowerment

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 TUKIVIITTOMAT	8
2.1 Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät	9
2.2 Viittomakieli ja viittomien rakenne.....	11
2.3 Tukiviittomaopetus	13
3 KEHITYSVAMMAISET TUKIVIITTOMIEN KÄYTTÄJINÄ	16
3.1 Kehitysvammaisten kommunikointi	16
3.2 Tukiviittomien tuottamisen motoriset vaatimukset	17
3.2.1 Kehitysvammaisten motoriset taidot	18
3.2.2 Hahmotus kehitysvammaisilla	18
4 KEHITYSVAMMAISUUDEN MÄÄRITELMÄ JA VAMMAISTEN ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUS.....	20
4.1 Kehitysvammaisuuden määritelmiä.....	20
4.1.1 WHO:n määritelmä kehitysvammaisuudesta	21
4.1.2 AAMR:n määritelmä kehitysvammaisuudesta	23
4.2 Itsemääräämisoikeus ja sen toteutuminen vammaisilla.....	23
4.2.1 YK:n ihmisoikeussopimukset	26
4.2.2 Suomalainen lainsäädäntö	27
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	28
5.1 Lähdeaineisto	28
5.2 Tutkimuksen toteutus	29

5.2.1 Teemahaastattelu.....	31
5.2.2 Ryhmähaastattelu.....	31
5.3 Kysymysten asettelu ja haastattelun testaus.....	32
5.4 Haastattelun rakenne	33
6 TUTKIMUSAINIESTON ANALYSOINTI.....	35
6.1 Haastatteluvastausten purku ja analysointi	35
6.2 Huomiot haastattelutallenteesta	39
6.3 Tulokset ja johtopäätökset.....	40
7 POHDINTA	42
LÄHTEET.....	45
LIITTEET	50
LIITE 1: Selkokieline tiivistelmä	50
LIITE 2: Vuodenaikakuvat.....	52
LIITE 3: Haastattelupohja	54
LIITE 4: Henkilötieto- ja suostumuslomake.....	55

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö on tutkimustyö tukiviittomien valinnasta. Tutkimme, onko kehitysvammaisilla mielipiteitä tukiviittomien valintaan, osaavatko he ilmaista mielipiteensä selkeästi ja mitkä seikat mielipiteisiin vaikuttavat.

Tukiviittomia käytäviä ryhmiä on monia, joten meidän piti rajata tutkimuksemme koskemaan vain yhtä tiettyä ryhmää, jotta tutkimuksemme ei olisi liian laaja. Valitsimme tutkimukseemme haastateltavaksi tukiviittomien käyttäjäryhmäksi kehitysvammaiset ja halusimme korostaa heidän itsemääräämisoikeuttaan. Ajattelimme, että kehitysvammaisilta voisimme saada selkeitä vastauksia, koska osa heistä kommunikoi ymmärrettävästi puheella ja ilmaisee hyvin mielipiteitään. Esimerkiksi autistit tai lapset, joilla on kielellisiä erityishäiriöitä, eivät ehkä olisi osanneet ilmaista näkökantaansa asiaan riittävän selkeästi.

Tutkimuksen ja haastattelujen lähdeaineistona käytetään Diakonia-ammattikorkeakoulun entisen opiskelijan keräämää videomateriaalia. Materiaalissa viittomakieliset vanhukset ja lapset viittovat 48 vuodenaikoihin liittyvää asiaa tai esinettä annetuista kuvista. Poimimme jokaisen viittoman eri variantit videomateriaalista, ja käytimme niitä haastattelussa kysyessämme haastateltavien mielipidettä viittomavarianteista.

Tukiviittomien varianttivalinnoista ei aikaisemmin ole tehty tutkimusta. Australiassa on tutkittu AAC-menetelmien sanaston valintaa AAC-menetelmiä käyttävien lasten näkökulmasta (Trembath, Balandin & Togher 2007). Tässä työssä emme keskity sanastoon, vaan viittomien variantteihin. Opinnäytetyömme on hyödyllinen tukiviittomaopettajille sekä kehitysvammaisille, koska se luo uuden näkökulman kehitysvammaisten itsemääräämisoikeuden toteutumisesta tukiviittomaopetuksessa.

Yleensä tukiviittomaopettajat valitsevat tukiviittomat monista varianteista sen mukaan, minkä he itse ajattelevat olevan paras mahdollinen viittoma tukiviittomia tarvitsevalle. Tukiviittomaopettajat voisivat siis hyödyntää työmme

tuloksia opetuksessaan. Nostamme myös esille YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen ja sen, kuinka tärkeää on kysyä vammaisilta heidän omia mielipiteitään ja ylläpitää heidän itsemääräämisoikeuttaan.

2 TUKIVIITTOMAT

Tukiviittomat ovat Suomessa yleisimmin käytettyjä AAC-menetelmiä (Augmentative & Alternative Communication) eli puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointimenetelmiä. Viittomat tuotetaan keholla, ilmeillä ja eleillä, joten ne kulkevat aina mukana. Tämän vuoksi tukiviittomat ovat niin suosittu AAC-menetelmä. Tukiviittominen tarkoittaa puheen tukemista viittomakielestä lainatuilla viittomilla. Viittomakielestä ei lainata kieliooppia, vain viittomat. Tukiviittomien rinnalla käytetään aina puhetta, ja puheen päälle viitotaan avainsanat. Tukiviittomia käytettäessä puheen rytmi hidastuu, puhe selkeytyy ja avainsanat korostuvat. (Autio & Ylijoki i.a., 9.) Lauseen avainsana riippuu asiayhteydestä (Retva 2012). Tukiviittomista on käytetty myös termejä puhetta vahvistavat viittomat, selkoviittomat ja avainviittomat (Huuhtanen 2012, 28).

Tukiviittomien käyttö helpottaa lapsen puheilmaisuutta ja mahdollistaa vuorovaikutuksen muiden kanssa, vaikka lapsen puhe olisi epäselvää tai olematonta. Tutkimukset ovat osoittaneet tukiviittomien käytön vaikuttaneen positiivisesti puheen kehitykseen. Lapsilla, joilla on vaikeuksia kielen kehityksessä, on vahvempi visuaalisen kuin auditiivisen tiedon hahmottamiskyky. (Autio & Ylijoki i.a., 10.) Näin ollen visualisuiuteen perustuvat viittomat soveltuvat lapsille, joilla on kielellisiä kehityshäiriöitä.

Jos tukiviittomia tarvitsevan henkilön motoriikka on rajoittunut, käytetään helpotettuja viittomia. Esimerkiksi vammaisen henkilön viittomisen aloittaminen edellyttää joskus viittomien helpottamista. (Huuhtanen 2008, 28.) Suomessa helpotettuja viittomia ovat selko- ja nalleviittomat (Autio & Ylijoki i.a., 9).

2.1 Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät

Puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointimenetelmiä eli AAC-menetelmiä on monia ja ne jaetaan usein kahteen osaan: ei-avusteiset AAC-menetelmät ja avusteiset eli apuvälineitä käyttävät AAC-menetelmät. Ei-avusteinen kommunikointi tarkoittaa, että henkilö tekee kielelliset il-maukset itse. Usein tällä tarkoitetaan viittomia, mutta myös esimerkiksi osoitta-minen on tämänlainen kommunikatiivinen ilmaus. Avusteista kommunikaatiota ovat kielelliset ilmaukset, jotka ovat olemassa käyttäjästä erillään. Näitä ovat esimerkiksi osoitustaulut, puhelaitteet ja tietokoneet. (von Tetzchner & Martinsen 1999, 21.) AAC-menetelmiä ovat graafiset merkit, kuvat, kirjoitus, kosketeltavat merkit ja viittomat (von Tetzchner & Martinsen, 22–38). Graafiset merkit liittyvät apuvälineiden käyttöön kommunikoinnissa. Bliss-symbolit tulivat käyttöön ensimmäisenä graafisena järjestelmänä, mutta nykyään erilaisia järjestelmiä on useita. Bliss-symbolit on luotu kansainväliseksi kirjoitetun kielen muodoksi ja ne koostuvat sadasta perusmerkistä. (von Tetzchner & Martinsen 1999, 24.) Pohjoismaissa bliss-järjestelmää suositumpi menetelmä ovat piktogrammit. Piktogrammeja käytetään usein henkilöiden kanssa, joilla on suuria oppimisvai-keuksia. Ne koostuvat piirroksista ja ovat valkoisia siluetteja mustalla taustalla. (von Tetzchner 1999, 30.) Kuvat AAC-menetelmänä tarkoittavat piirroksia ja valokuvia. Ne ovat usein ensimmäisenä käytetty graafisen kommunikoinnin muoto. (von Tetzchner & Martinsen 1999, 37.) Kommunikoinnin apuvälineet pe-rustuvat usein kirjoitukseen. Mikäli henkilön sanavarasto on pieni, kommuni-koinnin apuväline voi koostua yksittäisistä sanoista. Joitakin henkilöitä hyödyntää se, että he voivat tuntea ja nähdä merkin muodon. Kosketeltavissa merkeissä asiat erotetaan toisistaan eri muodoilla ja myös materiaali voi vaihdella. (von Tetzchner & Martinsen 1999, 38.)

Normaalikuuloisten ihmisten yleisin kommunikointimuoto on puhuminen, mutta kaikki eivät opi puhumaan opetuksesta huolimatta. Normaalikuuloisille ihmisille, joilla on puheongelmia, tulee puhetta tukevista ja korvaavista kommunikointikei-noista pääkommunikointimuoto. Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointi-menetelmät eli AAC-menetelmät täydentävät tai korvaavat puhuttua kieltä

muilla kommunikoinnin muodoilla. Puhetta korvaava kommunikointi tarkoittaa keinoa, jota henkilö käyttää pääsääntöisesti puheen korvaamiseen, jos hän ei osaa puhua. Korvaavia kommunikointimenetelmiä voivat olla esimerkiksi tukiviittomat, graafiset merkit tai kirjoitus. Puhetta tukeva kommunikointi taas täydentää henkilön puhetta ja tukee kommunikointia. AAC-menetelmillä on kaksi tavoitetta: täydentää ja edistää puhetta ja taata korvaava kommunikointimenetelmä henkilölle, joka ei myöhemmin opikaan puhumaan. (von Tetzchner & Martinsen 1999, 20.) Tutkijat Von Tetzchner & Martinsen (1999, 85–101) jakavat AAC-menetelmien käyttäjät viiteen ryhmään: kielihäiriöisiin, Rettin oireyhtymää sairastaviin, autisteihin, liikuntavammaisiin ja kehitysvammaisiin.

Henkilöt, joilla on kehityksellinen kielihäiriö, käyttävät AAC-menetelmistä tavallisimmin viittomia. Näitä henkilöitä ovat esimerkiksi lapset, joilla on erityinen kielihäiriö. Se tarkoittaa sitä, että lapsen kielen kehitys on huomattavasti viivästynyt verrattuna muuhun kehitykseen. Kielihäiriöisiin kuuluvat myös kielioireyhtymää sairastavat henkilöt. Kielioireyhtymää sairastavan lapsen kielen kehitys on viivästynyt, minkä vaikutuksesta lapsella ilmenee sanojen taivutus- ja ääntämisongelmia. Henkilöt, joilla on kehityksellinen kielihäiriö, alkavat aina vähitellen puhua, riippumatta siitä, mihin alaryhmään he kuuluvat. Kouluikänsä mennessä saattavat puhua jo niin selvästi, että vieraat ihmiset saavat puheesta selvää. (von Tetzchner & Martinsen 1999, 88–89.)

Toisena AAC-menetelmien käyttäjäryhmänä von Tetzchner & Martinsen (1999, 101) mainitsevat Rettin oireyhtymän. Se on neurologinen tauti, jota esiintyy vain naispuolisilla henkilöillä. Taudin edetessä käsien hienomotoriikka heikkenee. Taudinkuvaan kuuluu myös dyspraksia, joka tarkoittaa, että tahdonalaiset toiminnot ovat hankalia tehdä. Suurin osa kyseistä oireyhtymää sairastavista ei koskaan puhu. Koska Rettin oireyhtymään kuuluu motoristen taitojen heikkeneminen, tukiviittomat eivät sovellu heille AAC-menetelmäksi. Menetelmiksi soveltuvat esimerkiksi kuvat ja graafiset merkit. (von Tetzchner & Martinsen 1999, 101–103.)

Autistien kielelliset taidot vaihtelevat paljon. Osa autisteista ei ala puhua koskaan. Autismin päätuntemerkkejä ovat huomattavat kieli- ja kommunikointihäiriöt, epätavalliset reaktiot ympäristöön ja vaikeudet sosiaalisissa suhteissa. Autistien kielen kehityksen ennuste on melko heikko, joten heille suositellaan käytettäväksi puhetta korvaavaa AAC-menetelmää. Menetelmäksi sopivat kuvat, graafiset järjestelmät ja kirjoitus. Yleisimpänä menetelmänä on kuitenkin tukiviittomien käyttö. (von Tetzchner & Martinsen 1999, 96–100.)

Liikuntavammaisista etenkin CP-vammaisilla voi olla puhetta häiritseviä motorisia ongelmia, joten he käyttävät AAC-menetelmiä tukeakseen tai korvatakseen puhetta. Nämä puhetta häiritsevät ongelmat johtuvat puhe-elinten kuten kielen, suun ja nielun puutteellisesta toiminnasta. Motoriset häiriöt vaikuttavat usein myös käsien hallintaan ja sormien koordinaatiokyky saattaa olla heikentynyt. (von Tetzchner & Martinsen 1999, 84.) Näin ollen CP-vammaiset eivät useinkaan käytä AAC-menetelmänä tukiviittomia, vaan muita keinoja.

Kehitysvammaiset tarvitsevat usein puhetta tukevaa kommunikointikeinoa ja yleisimpänä menetelmänä on tukiviittomat. Kehitysvammaisuus ei ole lääketieteellinen diagnoosi vaan kategoria, joka sisältää useita alaryhmiä. Tavallisesti kehitysvamman eri asteet määritellään henkilön älykkyydosamäärän perusteella. Jos henkilön älykkyydosamäärä on alle 70, luokitellaan henkilö kehitysvammaiseksi. Kehitysvammaisuuden syytä ei aina tunneta. (von Tetzchner & Martinsen 1999, 91–95.)

2.2 Viittomakieli ja viittomien rakenne

Viittomakielet ovat luonnollisia kieliä, eli niitä ei ole luotu kuuroja varten. Ne ovat syntyneet kuurojen yhteisöissä eri puolilla maailmaa. Viitottu kieli perustuu näköön ja eleisiin, puhuttu kieli kuuloon ja ääneen. Viittomakielellä pystyy kommunikoimaan yhtä laajasti kuin puhutuilla kielillä. (Jantunen 2003, 19–20.)

Viittomakieliä on maailmassa useita, lähes jokaisella maalla on omansa. Suomessa käytetään suomalaista ja suomenruotsalaista viittomakieltä. Viittomakielessä, kuten kaikissa luonnollisissa kielissä, on murteita ja variaatioita. (Lappi & Malm 2012, 40–42.)

Viittomakielen viittomat vastaavat puhuttujen kielten sanoja. Puhuttujen kielten sanat koostuvat pienemmistä osista, kuten äänteistä. Viitottujen kielten viittomat voidaan myös jakaa pienempiin osiin. (Lappi & Malm 2012, 42.) Aikaisemmin viittomien ajateltiin olevan holistisia eli jakamattomia eleitä. William C. Stokoe aloitti viittomakielten kielitieteellisen tutkimuksen 1950-luvulla. Tutkimuksessa osoitettiin holistinen käsitys virheelliseksi. Nykypäivänä viittomien ajatellaan koostuvan viidestä eri osasta: käsimuodoista, orientaatiosta, paikoista, liikkeistä ja ei-manuaalisista elementeistä. Nämä viisi rakenneosaa muodostavat viittomiin merkityseroja. Useilla viittomilla on näistä viidestä osasta muodostuvia jonoja, eli sekvenssejä. (Jantunen 2003, 27–31.)

Käsimuoto on sormien asento viittoman aikana. Se voi pysyä samana tai muuttua viittoman aikana. Käsimuodon muutoksessa käsi voi avautua tai sulkeutua ja sormet voivat koukistua tai ojentua. Orientaatiolla tarkoitetaan käden ja sormien asentoa ja niiden suuntaa suhteessa viittojaan. Joissakin viittomissa orientaatioon voidaan sisällyttää myös ranteen asento. Paikka on se kohta viittojan keholla, edessä tai läheisyydessä, jossa viittoma tuotetaan. Aluetta, jossa kädet liikkuvat, kutsutaan viittomatilaksi. Viittoman liikkeellä tarkoitetaan käsien liikettä viittoman aikana. (Savolainen 2000, 173–179.) Ei-manuaalisiin elementteihin kuuluvat viittoman aikana tehdyt ilmeet ja suun asennot (Jantunen 2003, 28).

Viittomat ovat yksi- tai kaksikäisiä (Jantunen 2003, 45). Oikeakätisen henkilön oikea käsi on usein dominoiva eli aktiivinen käsi. Vasen käsi on ei-dominoiva eli passiivinen käsi. (Savolainen 2000, 177.) Kaksikäisissä viittomissa, joissa molemmat ovat aktiivisia, määritetään käsien liikkuminen suhteessa toisiinsa (Savolainen 2000, 180). Ei-dominoiva käsi kopioi usein dominoivan käden käsimuodon (Rissanen 1985, 77). Kopiointi tarkoittaa sitä, että kädet liikkuvat samanaikaisesti samaan suuntaan. Vuoroliike on sitä, kun kädet liikkuvat eri

suuntiin ohittaen toisensa. Vastaliike tarkoittaa käsien liikettä, jossa ne liikkuvat toisiaan kohti tai erkanevat toisistaan. (Savolainen 2000, 180.)

Viittomat voidaan jakaa polysynteettisiin ja kiinteisiin viittomiin. Polysynteettisillä viittomilla ei ole perusmuotoa eikä merkitystä. Niiden merkitys on sidottu käyttöyhteyteen, eikä niitä voida kuvata esimerkiksi sanakirjassa. Polysynteettiset viittomat perustuvat viittojan perspektiiviin, josta puheenaihetta tarkastellaan. Tämä tarkoittaa sitä, että jokin polysynteettinen viittoma voi eri tilanteissa tarkoittaa eri asiaa. Kiinteällä viittomalla on oma perusmuotonsa, ja sen merkitys on kuvattavissa sanakirjassa. (Jantunen 2003, 76.)

Viittomia voidaan yhdistää yhdysviittomiksi, jotka vastaavat puhuttujen kielten yhdyssanaa. Esimerkiksi suomen kielen yhdyssana tietokone on suomalaisen viittomakielen yhdysviittoma TIETÄÄ+KONE. (Jantunen 2003, 67.)

Luonnollisissa kielissä esiintyy vaihtelua kaikilla osa-alueilla, tämä toteutuu myös viittomakielissä. Kuten puhutuissa kielissä, myös viittomakielissä on murteita ja alueellista ja sosiaalista vaihtelua. Suomessa esiintyy paljon murre-eroja suomenruotsalaisten ja suomenkielisten viittojen välillä. Viittomia voidaan muuttaa puheenaiheen ja keskustelukumppanin mukaan. Viittomissa ja viittomatyylissä on eroja viittojen välillä. (Rissanen 1985, 12–13.)

2.3 Tukiviittomaopetus

Tukiviittomia opetetaan perheissä tai ryhmäopetuksena. Tukiviittomaopetukselle ei ole yhtä oikeaa opetussuunnitelmaa, joten opetusmenetelmät vaihtelevat. Opetustilanteissa mukana olevat henkilöt ovat yksilöitä, joiden tarpeet vaihtelevat. Esimerkiksi oppimiskyky tai -tapa voi erota toisistaan henkilöiden välillä. Tavoitteena opetuksessa on, että henkilöt pystyvät ilmaisemaan itseään ja ymmärtämään muita. (Autio & Ylijoki i.a., 12–14.)

Yksi kielenkuntoutuksen tärkeimmistä osa-alueista on viittomien opettelu ja käyttö. Lapsen on hyvä tiedostaa heti opetuksen alussa, että käyttämällä molempia käsiään hän saa muiden ihmisten huomion. Pieni lapsi oppii parhaiten asioita tekemällä itse, joten aluksi viittomia tulee opettaa kädestä pitäen. Viittomia tulee harjoitella ja käyttää luonnollisessa kommunikointitilanteessa. (Autio & Ylijoki i.a., 12–14.)

Viittomaopetus perustuu lakiin vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista, jotka ovat asiakkaan kotikunnan vastuulla. Viittomaopetus ei ole subjektiivinen oikeus, eli kunnalla ei periaatteessa ole velvollisuutta järjestää viittomaopetusta. Moni kunta kuitenkin järjestää opetuksen tavalla tai toisella, ja on myös opetuksen maksaja. Ajatus viittomien perheopetuksesta tulee usein puheterapeutilta. Puheterapeutti voi käyttää terapian aikana viittomia, jolloin hän näkee lapsen kyvyn omaksua niitä ja niiden mahdollisen hyödyn liittyen lapsen puheen oppimiseen. Puheterapeutti usein ehdottaa perheelle viittomaopetusta, ja perhe tekee lopullisen päätöksen, haluavatko he opetusta vai eivät. Myös lääkäri, fysioterapeutti tai avustaja voi olla aloitteentekijänä viittomaopetuksessa. Perhe tekee viittomaopetushakemuksen yhdessä ammattilaisen kanssa. Hakemukseen merkitään opetuksen halun lisäksi lääkärin lausunto henkilön vammasta. Hakemus lähetetään kunnan sosiaalitoimen vammaispalveluosastolle. Kunnan sosiaalitoimi päättää hakemuksen hyväksymisestä eli myönnetäänkö perheelle viittomaopetusta vai ei. Opettajaa voi etsiä kunnan sosiaalitoimen vammaispalvelun työntekijä, puheterapeutti tai perhe itse. Sosiaalitoimella on yleensä kerätty lista opettajien yhteystiedoista. (Retva 2012.)

Hakemuksen hyväksymiseen kuluva aika vaihtelee kunnittain. Aika voi vaihdella muutamasta päivästä kuukauteen. Kun hakemus on hyväksytty, hakemuksen tekijä, eli yleensä perhe, ottaa yhteyttä opettajaan ja opetuksen aloittamisesta sovitaan henkilökohtaisesti. Opetuksen tuntimäärät vaihtelevat myös tapauskohtaisesti. Yleensä kunta myöntää viittomaopetusta 20 tuntia. Tunteja voi myöhemmin anoa lisää, mikäli perhe tuntee siihen tarvetta. (Retva 2012.)

Tukiviittomaopettajat voivat toimia freelancerina, toiminimellä tai firmassa (Retva 2012). Yleinen suositus on, että ammattikorkeakoulusta valmistuneet

viittomakielen tulkit, ja opistotason viittomakielen ohjaajat, jotka ovat suorittaneet viittomien pedagogiset opinnot, voivat opettaa viittomia. Kuitenkin myös osa puheterapeuteista ja erityisopettajista opettaa tukiviittomia. (Autio & Ylijoki i.a., 16.) Opetettavat viittomat on perusteltua valita henkilön yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukiviittomien opettajan tulee kiinnittää huomiota erityisesti viittomien valintaan, koska oikea valinta helpottaa myös oppimista. (Autio & Ylijoki i.a., 14.)

3 KEHITYSVAMMAISET TUKIVIITTOMIEN KÄYTTÄJINÄ

Suomessa on noin 40 000 kehitysvammaista. Kehitysvamma tarkoittaa vaikeutta ymmärtää ja oppia uusia asioita. Kehitysvammaisuudelle voi olla monia syitä, joista yleisin lienee perimän aiheuttamat geenivirheet. Muita syitä voivat olla esimerkiksi äidin raskaudenaikainen infektio, krooniset sairaudet tai alkoholin tai lääkkeiden käyttö. Kehitysvammaisuuteen voi johtaa heti syntymän jälkeen sairastettu infektio tai keskushermoston muu vaurioituminen. Myös synnytyksen aikainen hapenpuute voi johtaa lapsen vammautumiseen. (Seppälä & Rajaniemi i.a.)

Kehitysvammaisuuteen voi liittyä puhevammaisuutta eli ongelmia puheen ymmärtämisessä tai sen tuotossa. Puheen tuottamisen ongelmat voivat tarkoittaa esimerkiksi epäselvää puhetta tai sanojen löytämisen vaikeutta. (Laine 2007.) Monet kehitysvammaiset käyttävät puhetta tukevia ja korvaavia menetelmiä ja niiden valinta vaihtelee yksilöittäin (Kaski, Manninen, Mölsä & Pihko 2001, 214). Yksi menetelmistä on tukiviittomien käyttäminen, ja viittominen onkin luonteva tapa korvata tai tukea puhetta (Launonen 2012, 33). Viittomien etuna on se, ettei niiden käyttämiseen tarvita apuvälineitä. Viittominen on myös hyvä keino täydentää jo käytössä olevia kommunikointimenetelmiä. (Tolvanen 2006, 110.) Monet tutkimukset ovat osoittaneet, että viittomien käyttö puheen tukena lisää henkilön puheyrittäisiä ja puheen kehitystä (Ikonen 1996, 27).

3.1 Kehitysvammaisten kommunikointi

Kehitysvammaisen kommunikointikyky ja kieli kehittyvät normaalia hitaammin (Launonen 2006, 150–151). Kehitysvammaisilla voi olla vaikeuksia oppia sanallista kommunikaatiota, joten siksi on tärkeää löytää jokin vaihtoehtoinen kommunikointikeino. Kommunikoinnin tukeminen on tärkeää, sillä näin ihminen oppii

tunnistamaan esimerkiksi tunteitaan ja löytämään niille ilmaisun. Kehitysvammaisen henkilön kommunikaatiotaitojen kehittäminen vaatii paljon aikaa henkilön läheisiltä ihmisiltä. Kehitysvammaisen henkilön ilmaisut on opittava tuntemaan, jotta niihin osataan vastata oikein. (Kaski ym. 2001, 212–214.) Kommunikaatio-ongelmista huolimatta on tärkeää, että kehitysvammaiseen suhtaudutaan aitona kommunikointikumppanina. Onnistumisen tunteet kannustavat kehitysvammaista kommunikoimaan, vaikka se tuntuisi välillä haastavalta. (Laine 2007.) Kehitysvammaisen henkilön on vaikea oppia keskustelemaan, jos häntä ei pidetä vuorovaikutuksellisesti samanarvoisena keskustelukumppanina. Ajatuksien ja toiveiden ilmaisu voidaan oppia vain vastavuorosisessa keskustelusuhteessa. (Kaski ym. 2001, 216.)

Selkokieltä käytetään niiden henkilöiden kanssa, joilla on vaikeuksia puheen ymmärtämisessä. Muun muassa kehitysvammaiset henkilöt hyötyvät selkokielestä. Selkokieli tarkoittaa helppolukuista kieltä ja se on sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan yksinkertaisempaa ja ymmärrettävämpää kuin yleiskieli. Kun yleiskieltä muutetaan selkokieliseksi, käytetään termiä mukauttaminen. Mukautettaessa muutetaan tekstin sisältöä, sanastoa ja rakennetta, jolloin kirjoittaja keskittyy vain olennaisiin asioihin. (Papunet i.a.) Jotta opinnäytetyömme tavoittaisi vammaiset henkilöt, olemme mukauttaneet tiivistelmämme myös selkokielelle (LIITE 1. Selkokielineen tiivistelmä).

3.2 Tukiviittomien tuottamisen motoriset vaatimukset

Viittomien tuottaminen voi olla henkilölle motorisesti helpompaa kuin puhuminen. Viittomia voidaan muokata yksinkertaisemmiksi, mikäli henkilöllä on rajoitteita motoriikassa. Pyrkimys on kuitenkin viittoa oikeiden suomalaisen viittoma kielen viittomien mukaan. (Sanamaailma i.a.) Viittomien helpotustapoja ovat esimerkiksi yhdellä kädellä viittominen, symmetrinen molemmilla käsillä viittominen ja sormien eriyttämisen välttäminen (Retva 2012). Viittomien tuottami-

seen vaikuttavat henkilön motoriset taidot ja ymmärtämiseen liikkeen ja muodon havaitsemiskyky (von Tetzchner & Martinsen 1999, 40).

Motoriset häiriöt vaikeuttavat viittomista. Häiriöitä voivat olla esimerkiksi jäykät sormet ja käsien liikkeiden hallitsemattomuus. Henkilön voi olla vaikeaa hallita viittomien suuntaa ja nopeutta. Viittomista voivat häiritä myös pakkoliikkeet, kömpelyys, käsien jäykkyys tai dyspraksia. (Huuhtanen 2012, 29.) Motoriset vaikeudet johtuvat liikettä tuottavien hermostorakenteiden ongelmista. Henkilön on vaikeaa tuottaa liikettä esimerkiksi käsillään, jos keskushermoston sisäisessä viestinnässä sekä motorisessa ohjelmoinnissa on ongelmia. Lihassoiman harjoitus kohentaa kokonaismotoriikkaa, joten siksi liikunnan harrastaminen on tärkeää. (Autti-Rämö & Koivikko 2006.)

3.2.1 Kehitysvammaisten motoriset taidot

Kehon hahmotus on perusta motorisille taidoille. Kehitysvammaisen motorinen kehitys on usein viivästynyt, mikä ilmenee esimerkiksi perusmotoriikassa ja havaintomotoriikassa. Kehitysvammaisella henkilöllä saattaa olla vaikeuksia hahmottaa omaa kehoaan, mikä vaikeuttaa viittoman motorista tuottamista. Myös ongelmat kokonaismotoriikassa ja hienomotoriikassa vaikeuttavat viittomien tuottoa. (Kaski ym. 2001, 216–217.) Kömpelyyteen vaikuttavat yliliikkuvat tai heikot lihakset ja huono ryhti (Autti-Rämö & Koivikko 2006). Viittomien käyttöä ei kuitenkaan kannata hylätä sen vuoksi, ettei henkilö osaa tuottaa viittomaa motorisesti täysin oikein (Huuhtanen 2012, 30).

3.2.2 Hahmotus kehitysvammaisilla

Visuaalisten hahmotusongelmien vuoksi kehitysvammaisella voi olla vaikeuksia erottaa viittoman liikkeen suuntaa, muotoa tai sen yksityiskohtia (Tolvanen

2006, 97). Tästä johtuen henkilön voi olla vaikeaa hahmottaa, mitä viittomaa hänelle viitotaan. Viittomien oppiminen vaatiikin ajattelun ja muistitoiminnan kehittymistä. Mikäli kehitysvammaisen toiminnallinen taso on alhainen, tulisi viittomien olla ikonisia, eli muistuttaa edustettavaa asiaa. (Ikonen 1996, 9.) Ikoni-suutta pidetään sellaisena piirteenä, joka helpottaa viittomien omaksumista (von Tetzchner & Martinsen 1999, 210). Viittomien käyttö havainnollistaa puhetta ja usein hidastaa sen vauhtia, joka vaikuttaa siihen, että kehitysvammaisen on helpompi ymmärtää puhujaa (Tolvanen 2006, 110).

Viittomia voidaan motorisesti helpottaa kehitysvammaisen käsityskykyä vastaavaksi muokkaamalla viittomaa yksinkertaisemmaksi (Tolvanen 2006, 110). Kehitysvammaisen kanssa keskustelevan henkilön ei kuitenkaan kannata liikaa helpottaa omia viittomiaan motorisesti, vaikka kehitysvammaisen ei itse osaisi viittoa viittomaa oikein. Viittomat on hyvä viittoa mahdollisimman tarkasti oikein, jotta niiden alkuperäinen muoto säilyisi kehitysvammaisen mielessä. Näin kehitysvammaisen voi itse myöhemmin oppia viittomaan sen oikein. Viittomat on hyvä viittoa tarkasti myös sen vuoksi, ettei niitä vahingossa tulkita väärin. (Huuhtanen 2012, 29–30.)

4 KEHITYSVAMMAISUUDEN MÄÄRITELMÄ JA VAMMAISTEN ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUS

Työssämme haluamme tuoda esiin vammaisten äänen ja tukea heidän itsemääräämisoikeuttaan, joka perustuu YK:n ihmisoikeussopimukseen ja suomalaiseen lainsäädäntöön. Esimerkiksi tukiviittomien käyttäjät opettelevat usein ne viittomat, jotka viittomien opettaja heille valitsee. Haluamme korostaa vammaisten kommunikointiin liittyvää itsemääräämisoikeutta, sillä joillakin suomen kielen sanoilla on useampi viittomavastine. Näistä käyttäjä voisi valita itselleen helpoimman tai miellyttävimmän tavan viittoa kyseisen sanan, jos hänelle annettaisiin siihen mahdollisuus.

4.1 Kehitysvammaisuuden määritelmiä

Kehitysvammaisuus voidaan määritellä monella eri tavalla, esimerkiksi lääketieteellisestä, psyykkisestä, sosiaalisesta ja toimintakyvyn näkökulmasta. Opin näytetyössä käsitellään kehitysvammaisuuden yleisimpiä määritelmiä. Termi kehitysvammaisuus on monen siitä kärsivän henkilön mielestä epäsopeva, ja se tulisi hylätä, sen leimaavuuden ja usein virheellisen käytön vuoksi (Kehitysvammaliitto ry 1995, 9). Termiä kehitysvammaisuus ei tule käyttää monipuolista ihmisyksilöä kuvaavana yleisluonnehdintana. Termiä käytetään kehitysvammaisiin liittyvissä teoksissa, koska se on Maailman terveysjärjestön (WHO) valitsema ja yleisesti tunnettu. (Kaski ym. 2001, 20.) Myös työssämme käytetään termiä kehitysvammainen mutta ainoastaan lyhytselitteisesti kertomaan, keneen viittaamme.

Kehitysvamma vaikuttaa erityisesti käsitteelliseen, käytännölliseen ja sosiaaliseen älykkyyteen, mutta ei välttämättä muihin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, kuten luonteeseen (Kehitysvammaliitto ry 1995, 15). Kehitysvammaisuus ei ole

persoonallisuuspiirre, vaan ennemminkin tila, joka ilmenee yksilön ja ympäristön vuorovaikutuksessa (Kehitysvammaliitto ry 1995, 20–21). Kaikki vammaiset henkilöt eivät myöskään ole samanlaisia, vaikka heidät on luokiteltu saman vammaisen-käsitteen alle (Hirvonen 2006, 13). Kehitysvammaisuus ei tarkoita yleistä älyllistä kyvyttömyyttä, vaan se viittaa tietyn tyyppiseen älylliseen rajoitukseen. Kehitysvamman pätevässä arvioinnissa tulee ottaa huomioon myös kulttuuriset ja kielelliset eroavuudet ja erot kommunikaatioon liittyvissä tekijöissä (Kehitysvammaliitto ry 1995, 16, 22).

4.1.1 WHO:n määritelmä kehitysvammaisuudesta

Älyllinen kehitysvamma ei ole lääketieteellinen sairaus, vaikka se sisältyy lääketieteelliseen WHO:n tautiluokitukseen, esimerkiksi ICD-10 (Kehitysvammaliitto ry 1995, 19). WHO:n tautiluokitus edellyttää, että älyllisen kehitysvammaisuuden asteen luokittelu perustuu aina ajankohtaiseen toimintakykyyn. Tämän luokituksen perustana käytetään älykkyystestien älykkyysosamäärätuloksia. Vaikka kehitysvammaisuuden vaikeusaste määritellään nykyisin ensisijaisesti henkilön tarvitsemien tukitoimien määrän mukaan, käytetään lisäksi myös perinteisiä älykkyystestejä. Luokituksen mukaan älyllisesti kehitysvammaisia ovat henkilöt, joiden älykkyysosamäärä on pienempi kuin 70. Pelkkä älyllisen kehitysvammaisuuden vaikeusaste ei kuitenkaan riitä ennustamaan elämässä selviytymistä. (Kaski ym. 2001, 22–25, 38.)

Tautiluokitus ICD-10:n mukaan älyllinen kehitysvammaisuus on tila, jossa henkisen suorituskyvyn kehitys on estynyt tai epätäydellinen. Suomessa WHO:n tautiluokitusta on käytetty vuodesta 1995. (Kaski ym. 2001, 21.) ICD-10-tautiluokituksessa älyllinen kehitysvamma on sijoitettu luvun 5 eli mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt alle ja siellä ryhmään älyllinen kehitysvammaisuus. Älyllinen kehitysvammaisuus voi olla lievää, keskivaikeaa, vaikeaa tai syvää. (World Health Organization 2010.) Erityisesti kognitiiviset, kielelliset, motoriset ja sosiaaliset taidot ovat puutteellisesti kehittyneitä. Kehitysvammaisuus voi esiintyä

yksinään tai minkä tahansa fyysisen tai psyykkisen tilan kanssa. (Kaski ym. 2001, 21.) Tästä johtuen kehitysvamman diagnosointi on pitkä prosessi, johon osallistuu monen eri alan ammattilaisia. Vain yksi tutkimus- tai testauskerta ei riitä diagnoosin muodostamiseen. (Kehitysvamma-alan verkkopalvelu i.a.) Kehitysvamma tulee diagnosoida, jotta henkilöllä on oikeus yhteiskunnan tarjoamiin etuuksiin ja tukiin (Kehitysvammaliitto ry 1995, 28).

TAULUKKO 1. Älyllinen kehitysvammaisuus (World Health Organization 2010)

Älyllisen kehitysvammaisuuden aste	Älykkyydosamäärä	Älykkyyssikä (v)
Lievä	50–69	9–11
Keskivaikea	35–49	6–8
Vaikea	20–34	3–5
Syvä	alle 20	0–2

Vielä 1980-luvulla WHO:n kehittämä luokitusjärjestelmä kehitysvammaisuudesta perustui vahvasti lääketieteellisiin ja biologisiin määritelmiin vammaisuudesta. Nykyään WHO:n mukaan kehitysvammaisuuden määrittelyssä tulisi huomioida lääketieteellisen luokittelun lisäksi myös vammaisuuden psyykkiset ja sosiaaliset seuraukset. Vammaisuuden vaikutukset on luokiteltu kolmeen eri osioon, jotka ovat vamma, toimintavajavuus ja sosiaalinen haitta (Savilahti 2009, 7). WHO on yrittänyt luoda yleisiä määritelmiä ihmisen toiminnan ja vammaisuuden kuvaamiseen. Näillä määritelmillä pyritään selventämään vamman, vammaisuuden ja vajaa-kuntoisuuden käsitteitä ja estämään niiden väärinkäyttöä. Suomalainen vammaisen käsite noudattaa WHO:n määritelmää. (Kontkanen 2000, 40.)

4.1.2 AAMR:n määritelmä kehitysvammaisuudesta

WHO:n määritelmän lisäksi Kehitysvammaliitto ry käyttää AAMR:n määritelmää (The American Association on Mental Retardation), jonka mukaan kehitysvammaisuus määritellään toimintakyvyn huomattavana rajoituksena (Kehitysvammaliitto ry 1995, 11). Siinä on kyse älyllisten ja adaptiivisten taitojen ja ympäristön vaatimusten välisestä vuorovaikutuksesta ja se ilmenee ennen 18 vuoden ikää (Kaski ym. 2001, 21). Kehitysvammaisuudelle on ominaista keskimääräistä heikompi älyllinen toimintakyky, ja rajoitukset kahdessa tai useammassa seuraavista taidoista: kommunikaatio, itsestä huolehtiminen, kotona asuminen, sosiaaliset taidot, yhteisössä toimiminen, itsehallinta, terveys ja turvallisuus, toiminnallinen oppimiskyky, vapaa-aika ja työssä käyminen (Kehitysvammaliitto ry 1995, 11). Joidenkin edellä mainittujen osa-alueiden heikkouden rinnalla voi esiintyä muiden ominaisuuksien vahvuuksia. Yleensä oikeiden tukitoimien avulla kehitysvammaisen henkilön toimintakyky paranee. (Kehitysvammaliitto ry 1995, 17.)

4.2 Itsemääräämisoikeus ja sen toteutuminen vammaisilla

Opinnäytetyössämme korostamme kehitysvammaisten itsemääräämisoikeutta ja tarkastelemme sen toteutumista Suomessa ja muualla maailmassa. Työssämme haluamme ottaa esille myös englanninkielisen käsitteen empowerment, mistä käytetään esimerkiksi suomennoksia voimaantuminen ja valtaistuminen. Käsitteet voimaantuminen ja valtaistuminen liittyvät vahvasti yksilön kokemuksiin itsenäisyydestä ja itsemääräämisoikeudesta, jotka ovat opinnäytetyömme keskeisiä teemoja. Itsemääräämisoikeus on perus- ja ihmisoikeus, joka lähtee yhdenvertaisuudesta. Käytännössä itsemääräämisoikeus merkitsee sitä, että kaikilla on sama oikeus päättää omasta elämästään, suurista ja pienistä asioista. (Assistentti.info i.a.)

Itsemääräämisoikeuteen kuuluu vammaisten ihmisten oikeudet sekä kommunikaation ja päätösten tukeminen (Kehitysvamma-alan verkkopalvelu i.a.). Vammaisen henkilön tasapainoisen elämän saavuttamisen esteet johtuvat usein itsemääräämisoikeuden puutteesta. Vammaiset henkilöt ovat vaarassa syrjäytyä, koska heillä ei ole valtaa heitä itseään koskevissa asioissa. Itsemääräämisoikeuden ja vallan puuttumiseen on olemassa monia syitä, esimerkiksi vaikeasti vammaisen voi olla riippuvainen muista ihmisistä. (Eriksson 2008, 11–13). Itsemäärääminen on mahdollisuutta valita. Se on päätösten tekoa ja sen harjoittelua. (Kehitysvamma-alan verkkopalvelu i.a.)

Nyky-yhteiskunnassa huoli siitä, että vammaisen henkilön ääni ei pääse kuuluviin häntä koskevassa päätöksenteossa, on edelleen ajankohtainen (Nouko-Juvonen 1999, 27). Vammaisen henkilön ääni voi tarkoittaa myös henkilön hyvin tuntevan läheisen ääntä tai instituution tai palvelujärjestelmän ääntä, kun kyseessä on henkilöä avustava työntekijä tai sosiaaliviranomainen (Eriksson 2008, 168). Vaikka joku toinen päättäisi vammaisen henkilön asioista tai puhuisi hänen puolestaan käyttäen roolivaltaa, tulisi vammaisen silti olla tietoinen oikeuksistaan. Näin hänellä on mahdollisuus olla päätöksiä vastaan. Roolivallan väärinkäyttö voi vaikuttaa merkittävästi vammaisen ihmisen arkielämänsä kulkuaan ja kaventaa yksilön itsemääräämisoikeutta. (Eriksson 2008, 170.)

Jokaisella ihmisellä on oikeus päättää elämänsä koskevista asioista ja syvästi-kin kehitysvammaiset ihmiset pystyvät yleensä tekemään päätöksiä, jos heille tarjotaan siihen oikeat välineet. Usein kyse on oikeanlaisen kommunikaatiotavan löytämisestä. Tukipalveluiden tehtävänä on varmistaa vammaisen henkilön mahdollisuus tehdä itseään koskevia päätöksiä ja se onnistuu siten, että tuettavalla ja häntä tukevalla on yhteinen kieli (Seppälä & Rajaniemi i.a.). Kehitysvammaisten henkilöiden hyvinvointia lisäävät juuri esimerkiksi valintojen ja päätösten tekemiseen annetut mahdollisuudet. (Kehitysvammaliitto ry 1995, 110).

Viime vuosina kehitysvammaisuuden sosiaalinen näkökulma on voimistunut. Näkökulmassa vamman sijaan ihmistä rajoittavat usein riippuvuus muista ihmi-

sistä, ennakkoluulot ja syrjintä. (Seppälä & Rajaniemi i.a.) Erikssonin (2008, 177) mukaan suurimmat ongelmat vammaisten henkilöiden elinoloissa liittyvät juuri sosiaalisiin suhteisiin. Myös mahdollisuus vuorovaikutukseen ympäristön kanssa on keskeistä kun halutaan pyrkiä vammaisten henkilöiden täysivaltaiseen kansalaisuuteen (Parkkari 1996, 32–33).

Voimaantuminen on ihmisen sisäinen prosessi, valtaistumisessa taas on kysymys myös yhteiskunnallisesta vallasta (Kehitysvammaliitto i.a.). Empowerment-käsite on syntynyt USA:ssa 1960-luvulla ja se viittaa yksilön tai ryhmän vaikutusmahdollisuuksien vahvistumiseen. Vahvistuminen kohdistuu yksilön tai ryhmän elämäntilanteen kannalta merkittäviin henkilökohtaisiin, sosiaalisiin, taloudellisiin ja poliittisiin päätöksiin. (Järvikoski, Härkäpää & Pättikangas 1999, 109.)

Voimaantuminen on henkilökohtainen, sosiaalinen prosessi, joka lähtee yksilöstä itsestään. Voimaantumisprosessia voidaan kuitenkin tukea. Muun muassa osallistuminen päätöksentekoon, tavoitteiden asettaminen ja asumiseen vaikuttaminen tukevat kehitysvammaisen henkilön voimaantumista. Myös arvostus ja rohkaisu omien päätöksiensä tekemiseen on tärkeää. (Kehitysvammaliitto i.a.) Vammaisen henkilön voimaantumista tukevat paremmin ympäristöön ja palvelujärjestelmiin kohdistuvat muutokset kuin yksilön sopeuttaminen jo olemassa oleviin toimintatapoihin (Järvikoski, Härkäpää & Pättikangas 1999, 108.)

Sisäinen voimaantumisprosessi voi johtaa valtaistumiseen, jolla tarkoitetaan uuden identiteetin löytymistä. Valtaistuminen on kykyä luoda yhteisöllistä vammaistietoisuutta, yhdessä muiden vammaisten henkilöiden kanssa, ja näin ratkaista vammaisten integroituminen yhteisöön. Valtaistumisesta hyvänä esimerkkinä on kehitysvammaisten henkilöiden perustama Me Itse ry. (Kehitysvammaliitto i.a.) Kehitysvammaiset kokevat pienet asiat, kuten kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisen, voimaantumisenä. Heille on tärkeää saada tehdä valintoja, koska niiden kautta itsetunto kohentuu. Kehitysvammaiset tarvitsevat voimaantuakseen paljon kannustusta ja positiivista palautetta. (Högberg & Uusitalo 2011, 29–31.)

4.2.1 YK:n ihmisoikeussopimukset

YK:n ihmisoikeussopimukset takaavat ihmisoikeudet ja perusvapaudet kaikille ihmisille. Vammaisten henkilöiden ihmisoikeuksien ja perusvapauksien puutteellisuuteen on alettu kiinnittää huomiota 1970-luvulta lähtien. Vuonna 1971 YK:n yleiskokous hyväksyi kehitysvammaisten oikeuksien julistuksen ja vuonna 1975 vammaisten oikeuksien julistuksen (Suomen YK-liitto 2009, 6). Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus hyväksyttiin vuonna 2006. Sopimus täydentää muita YK:n ihmisoikeussopimuksia. Suomi on allekirjoittanut YK:n sopimuksen pöytäkirjoineen vuonna 2007, mutta ei ole vielä ratifioinut sitä, sillä ratifiointi edellyttää useita lainsäädäntömuutoksia Suomessa. (Suomen YK-liitto 2009, 10.) Ratifiointi tarkoittaa sopimuksen virallista hyväksymistä. Ratifioidulla sopimuksen valtio sitoutuu toimimaan kyseisessä asiassa niin kuin sopimuksessa lukee. (Suomen YK-liitto i.a.)

YK:n suhtautuminen vammaisiin on suvaitsevainen. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus kieltää kaikenlaisen vammaisiin kohdistuvan syrjinnän. Yleissopimuksen mukaan vammaisia henkilöitä ovat ne, joilla on pitkäaikainen pysyvä ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma. Sopimuksen tarkoituksena on edistää, suojata ja taata kaikille vammaisille henkilöille yhdenvertaiset ihmisoikeudet ja perusvapaudet. (Suomen YK-liitto 2009.)

YK:n yleissopimuksen periaatteisiin kuuluu myös osallistumisen esteiden poistaminen, mikä tarkoittaa näkemisen, kuulemisen ja ymmärtämisen esteitä. Yleissopimuksessa on määrätty, että opetuksessa tulisi ottaa huomioon piste- ja kirjoitusta, korvaavaa kirjoitusta sekä puhetta tukevia ja korvaavia viestintätapoja käyttävät oppilaat. Myös tulkkipalveluiden riittävä saanti edellytetään turvattavaksi sopimuksessa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007.) Sopimuksessa tunnustetaan vammaisen oikeus itsenäiseen päätöksentekoon. Sopimukseen sitoutuneilta valtioilta edellytetään poistamaan vammaisiin kohdistuvia ennakkoluuloja lisäämällä tietoa vammaisista (Suomen YK-liitto i.a.)

4.2.2 Suomalainen lainsäädäntö

Vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden toteutumisen tulisi olla itsensänselvyys, mikäli katsotaan suomalaista lainsäädäntöä. Suomen perustuslaissa korostetaan vammaisten yhdenvertaisuutta ja oikeutta omaan kieleen ja kulttuuriin. (Suomen perustuslaki 1999.) Laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista tuodaan esille asiakkaan itsemääräämisoikeus. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000.)

Suomen perustuslain yhdenvertaisuutta koskevassa osiossa määrätään, ettei ketään saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan esimerkiksi vammaisuuden tai muun syyn perusteella. Artikla 17 vaatii lailla turvaamaan viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käännösapua tarvitsevien oikeudet. (Suomen perustuslaki 1999.)

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista asetetussa laissa sanotaan seuraavaa itsemääräämisoikeudesta: sosiaalihoitoa toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan toivomukset, mielipide ja kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan. Asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Opinnäytetyömme tavoitteena oli tutkia tukiviittomien käyttäjien mielipiteitä ja näkökulmia viittomien valintaan. Opinnäytetyömme on osittain inklusiivinen tutkimus, koska otimme kehitysvammaiset huomioon haastattelemalla heitä ja selvittämällä heidän mielipiteensä. Työmme olisi inklusiivinen tutkimus, jos kehitysvammaiset olisivat mukana tekemässä tutkimusta tai analysoimassa vastauksia. Tutkimuksen lähdeaineistona käytimme videomateriaalia, jonka on tehnyt Diakonia-ammattikorkeakoulun entinen viittomakielen tulkkiohjelija. Keräsimme materiaalista viittomavariantteja, ja esitimme ne tutkimukseen osallistuneille kehitysvammaisille haastattelemalla heitä.

5.1 Lähdeaineisto

Lähdeaineisto on video, jonka pohjana on käytetty vuodenaikakuvia (LIITE 2. Vuodenaikakuvat). Videolla viittomakieliset vanhukset ja lapset viittovat kuvissa näkyviä erilaisia asioita, joita on yhteensä 48. Viitottavia asioita ovat esimerkiksi pipo ja sukset. Videolla viittoo yhteensä 15 kuuroa, ja he viittovat kuvista merkityt 48 asiaa. Jokainen viittoo nämä asiat haluamallaan tavalla, joten saimme kerättyä viittomista monia eri variantteja.

Katsoimme videomateriaalin ja poimimme kaikkien viittojen viittomavariantit jokaisesta 48 sanasta. Merkitsimme viittomavariantit muistiin käyttäen apuna suomalaisen viittomakielen käsimuotojen symboleita (Rissanen, 1985) sekä muita koulutuksessamme opetettuja viittomien merkitsemistapoja, kuten piirtämistä ja sanallista kuvailua. Viittomavariantit voivat erota toisistaan monella eri tavalla. Erot voivat olla pelkässä käsimuodossa tai liikkeessä, mutta myös koko viittoma voi olla toinen. Tässä tutkimuksessa emme huomioineet varianteiksi

viittoman vaihtuvia ei-manuaalisia elementtejä, kuten huulio- tai ilmemuutoksia, koska halusimme keskittyä vain viittoman manuaalisiin elementteihin.

Viittomien varianttien määrä oli hyvin vaihteleva. Rajasimme heti pois viittomat, joille ei ollut kuin yksi viittomavaihtoehto. Tällaisia olivat esimerkiksi viittomat AURINKO ja KUKKA. Osa viittottavista kuvista oli myös ymmärretty erilailla, ja siksi viittomat erosivat toisistaan. Esimerkiksi yhdessä kuvassa oli luminen kuusi, jonka osa oli viittonut KUUSI ja osa oli viittonut LUMI. Jätimme nämä viittomat kokonaan pois, koska niillä ei ollut variantteja. 48 viittomasta valitsimme 21 viittomaa ja niiden variantit haastattelujen pohjaksi.

Variantteja yhdelle viittomalle löytyi 2–4, vaikka viittoja oli yhteensä 15. Monet viittojat siis käyttivät samaa varianttia. Viittojen ikä ja tausta saattoivat vaikuttaa viittomistapaan ja viittoman valintaan. Koottuamme lähdeaineistosta saadut variantit, etsimme lisää varianttivaihtoehtoja viittomasanakirjoista ja internet-sanakirjoista. Halusimme saada mahdollisimman monta varianttivaihtoehtoa, jotta vaihtoehtojen määrä ei rajoittaisi varianttivalintaa. Emme kuitenkaan löytäneet uusia varianttivaihtoehtoja viittomille.

5.2 Tutkimuksen toteutus

Haastattelu toteutettiin teemahaastatteluna kehitysvammaisten palvelukodissa, jossa kaikki haastateltavat asuvat. Haastattelua varten olimme tehneet valmiit, suuntaa antavat haastattelupohjat. (LIITE 3. Haastattelupohja) Haastattelupohjiin kuvailimme jokaisen viittoman variantit piirtämällä ja sanoin kuvailemalla. Koimme tämän tekniikan hyväksi, koska viittomien kirjoittaminen merkkijärjestelmien avulla vaatii opettelemista. Emme kokeneet merkkijärjestelmien opettelemista tarpeelliseksi. Haastattelupohjassa oli jokaiselle viittomalle 2–4 varianttia. Haastateltavat saivat myös itse ehdottaa variantteja viittomille. Menetelmä osoittautui haastattelun aikana tarkoitukseen sopivaksi. Haastattelupohjasta oli

helppo ympyröidä haastateltavalle mieluinen viittomavariantti tai piirtää haastateltavan oma ehdotus variantiksi.

Tavoitteenamme oli haastatella tukiviittomia käyttäviä kehitysvammaisia henkilöitä, mutta laajensimme tutkimuksemme koskemaan myös kehitysvammaisia, jotka eivät käytä tukiviittomia. Päädyimme tähän ratkaisuun, koska emme halunneet aikaisemman viittomakokemuksen vaikuttavan haastateltavien vastauksiin ja jotta näkisimme motoriikan yhteyden tukiviittomien tuottamiseen. Haastatteluumme osallistuneet kehitysvammaiset, jotka eivät käytä tukiviittomia, ilmaisevat itseään puheella selkeämmin kuin tukiviittomien käyttäjät.

Tutkimukseen osallistui yhteensä viisi haastateltavaa, joista yksi käyttää tukiviittomia. Tavoitteenamme oli saada enemmän tukiviittomia käyttäviä kehitysvammaisia haastatteluun, mutta henkilöiden löytäminen osoittautui erittäin haastavaksi. Haastatteluun osallistui yksi mies ja neljä naista. Haastateltavat ovat 23–47-vuotiaita kehitysvammaisia ja heillä on erilaiset diagnoosit. Henkilöt asuvat kehitysvammaisten palvelukodissa, joka tarjoaa tilapäishoitoa ja asumispalvelua kehitysvammaisille.

Australiassa on tutkittu AAC-menetelmien sanavalintaa päiväkotikäisillä lapsilla. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää päiväkotikäisten useimmin käyttämiä sanoja päiväkotiympäristössä, jotta voitaisiin muodostaa AAC-sanasto samanikäisille AAC-menetelmiä käyttäville lapsille. Tutkimus toteutettiin keräämällä sanastoja aidoista tilanteista. Tulokset osoittivat, että lapset käyttävät pientä ydinsanastoa, mutta myös muutamia harvinaisempia sanoja. Tulokset korostivat molempien sanastojen tärkeyttä AAC-menetelmiä käyttäville lapsille. (Trembath ym. 2007.) Tutkimuksessa ei kysytty AAC-menetelmiä käyttävien lasten mielipidettä.

Olisimme voineet toteuttaa tutkimuksen samalla tavalla kuin tutkijat Trembath, Balandin & Togher eli keräämällä yleisimmin käytettyjä viittomavariantteja ja tekemällä niistä varianttisanaston. Tässä opinnäytetyössä haluamme kuitenkin korostaa kehitysvammaisten näkökulmia ja itsemääräämisoikeutta, joten otimme heidän mielipiteensä huomioon tutkimusta toteutettaessa.

5.2.1 Teemahaastattelu

Käytimme tutkimuksessamme puolistrukturoitua teemahaastattelua. Puolistrukturoidussa haastattelussa aihepiiri ja kysymysten muoto ovat kaikille samat, mutta haastateltavat voivat vastata niihin omin sanoin. Teemahaastattelusta puuttuu strukturoidulle haastattelulle ominainen kysymysten tarkka järjestys ja muoto. Teemahaastattelu ei ole kuitenkaan täysin vapaa kuten syvähaastattelu. Teemahaastattelussa olennaisinta on, että haastattelu etenee keskeisten teemojen varassa. Tämä erottaa haastattelussa tutkijan näkökulman ja nostaa tutkittavien äänen kuuluviin. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 47–48.)

5.2.2 Ryhmähaastattelu

Olimme suunnitelleet, että toteutamme haastattelun yksilöhaastatteluna, koska halusimme välttää ryhmäpaineen vaikutusta vastauksiin ja mielipiteisiin. Hirsjärven ja Hurmeen (2004, 63) mukaan vammaiset ihmiset voivat olla vastahakoisia osallistumaan ryhmähaastatteluun. He toteavat kuitenkin, että ryhmähaastattelu on parempi menetelmä, kun yritetään saada esiin mielipiteitä ujoilta ja aroilta lapsilta (Hirsjärvi & Hurme 2004, 63). Mielestämme tämä pätee myös kehitysvammaisia haastateltaessa. Haastattelupaikassa kehitysvammaisten ohjaaja suosittelikin haastattelun toteutettavan 2–3 hengen ryhmissä, koska yksilöhaastattelu olisi liian jännittävä tilanne kehitysvammaisille. Suositus oli erittäin hyvä, sillä näin useampi kehitysvammaisen uskaltautui haastateltavaksi kuullessaan, ettei tilanteessa tarvitse olla yksin.

Ryhmähaastattelun avulla saadaan tietoa samanaikaisesti useammalta vastaajalta. Tätä menetelmää pidetään helpompana ja nopeampana kuin yksilöhaastattelua. Haittana on, että ryhmädynamiikka ja valtahierarkia voivat vaikuttaa siihen, kuka ryhmässä puhuu ja mistä aiheesta puhutaan. Ryhmähaastat-

telulla pyritään usein selvittämään mielipiteiden vaihtelua, jonka pohjalta voidaan myöhemmin laatia laajempi kysely. Yksilöiden mielipiteet eivät aina ole ryhmähaastattelun tutkimuskohteena, vaan joskus pyritään saamaan tietyn ryhmän yhteneväinen näkemys asioihin. Yleensä ryhmähaastattelut tallennetaan. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 61–63.) Hirsjärvi ja Hurme (2001, 63) korostavat hyvänä menetelmänä haastattelujen videointia, sillä pelkästä äänitallennuksesta on vaikeaa analyysivaiheessa selvittää, kuka puhuu.

Haastattelimme ryhmän kahdessa osassa. Tässä raportissa henkilöt merkitään anonymiteetin suojaamiseksi kirjaimilla A–E. Ensimmäisessä ryhmässä oli kaksi haastateltavaa, joista toinen on tukiviittomien käyttäjä eikä kommunikoi sujuvasti puheella. Haastateltavista käytämme kirjaimia A ja B. Haastateltava A on tukiviittomien käyttäjä, jolla on Downin oireyhtymä. Haastateltavalla B on lievä älyllinen kehitysvamma ja hän kommunikoi sujuvasti puheella. Toisessa ryhmässä haastateltavia oli kolme, joista henkilöllä C on Prader-Willin oireyhtymän aiheuttama kehitysvamma. Henkilöllä D on keskivaikea tai vaikea kehitysvamma ja tarkkaavaisuuden lyhytkestoisuutta. Henkilöllä E on lievä kehitysvamma. Olemme havainnollistaneet diagnoosien ja tukiviittomakokemuksen jakautumisen taulukolla kaksi.

TAULUKKO 2. Haastateltavien diagnoosit ja viittomakokemus		
	Diagnoosi	Kokemusta tukiviittomista
Haastateltava A	Downin oireyhtymä	Kyllä
Haastateltava B	Lievä älyllinen kehitysvamma	Ei
Haastateltava C	Prader-Willin oireyhtymä	Ei
Haastateltava D	Keskivaikea/vaikea kehitysvamma	Ei
Haastateltava E	Lievä kehitysvamma	Ei

5.3 Kysymysten asettelu ja haastattelun testaus

Testasimme haastattelua toisillamme ennen virallisia haastatteluja. Menetelmä oli hyvä, koska teimme paljon hyödyllisiä huomioita kysymysten asetteluun liittyen. Haastattelumme oli puolistrukturoitu, joten kysymykset olivat vapaamu-

toisia. Kysymyksistä saattoi helposti muodostua johdattelevia ja niistä ilmeni haastattelijan mielipiteet. Olimme keskustelleet kehitysvammaisten parissa työskennelleen henkilön Heli Rämön kanssa siitä, kuinka kysymykset tulisi asettaa ja kysyä kehitysvammaisilta. Rämö kehotti meitä käyttämään selkokieliä lauseita ja kysymyksiä. (Heli Rämö, henkilökohtainen tiedonanto 24.1.2013.)

Kysymykset pidimme lyhyinä ja yksinkertaisina. Kysyimme esimerkiksi mikä näistä viittomista on mielestäsi paras ja miksi? Tämän jälkeen viittomavariantit viitottiin haastateltaville. Saatoimme myös kysyä täsmentäviä kysymyksiä ja perusteluja. Käytimme haastattelun apuna myös kuvakortteja, koska suurin osa kehitysvammaisista käyttää niitä kommunikoinnin tukena.

5.4 Haastattelun rakenne

Ennen haastattelua tutustuimme haastateltaviin heille tutussa ympäristössä. Pyrimme luomaan haastattelutilanteesta mahdollisimman luontevan tutustumalla haastateltaviin etukäteen ja pitämällä haastattelutilanteen mahdollisimman rentona. Haastattelutilanteen luontevuus oli tärkeää, jottei haastateltavien jännittäminen vaikuttaisi haastattelun sujumiseen. Kysyimme etukäteen haastateltavilta lomakkeella (LIITE 4. Henkilötieto- ja suostumuslomake) suostumuksen haastatteluun ja luvan sen tallentamiseen. Lomakkeessa oli erillinen kohta henkilö- ja taustatiedoille, jossa kysyttiin esimerkiksi tukiviittomien käyttökokemuksista ja pyydettiin selvittämään henkilön diagnoosi. Halusimme tietää haastateltavien tarkat diagnoosit, jotta saisimme tietää, onko heillä muita mahdollisia hahmottamiseen tai motoriikkaan liittyviä diagnooseja kehitysvamman lisäksi. Muut diagnoosit, kuten dyspraksia, pakkoliikkeitä aiheuttava CP-vamma tai muista syistä johtuva käsien jäykkyys, saattaa vaikuttaa merkittävästi tukiviittomien tuottamiseen ja hahmottamiseen (Huuhtanen 2012, 29).

Kaksi meistä toimi haastattelijoina ja yksi kuvasi haastattelut videolle tehden samalla muistiinpanoja havainnoista. Haastatteliijoista toinen näytti kuvakortteja

ja esitti kysymyksiä, toinen viittoi viittomien variantit yksi asiakokonaisuus kerrallaan. Pyysimme haastateltavia toistamaan viittomavariantit perässä, jotta näkisimme, kuinka he pystyvät motorisesti viittomaan. Näin käytiin läpi kaikki 21 viittomaa ja niiden variantit. Yksi ryhmähaastattelu kesti noin 30 minuuttia.

6 TUTKIMUSAINEISTON ANALYSOINTI

Analysoimme haastattelun tulokset purkamalla haastatteluvastaukset haastattelupohjista taulukkoon, joka havainnollistaa vastausten jakautumista. Katsoimme myös haastattelutallenteen läpi havainnoiden haastateltavien kehonkieltä ja ilmaisutapaa.

6.1 Haastatteluvastausten purku ja analysointi

Teimme haastatteluvastauksista taulukon niin, että taulukko havainnollistaa vastausten jakautumista viittomavarianttien välillä. Taulukon vasemmassa laidassa on lista valitsemistamme viittomista 1–21. Jokaisella viittomalla on 2–4 varianttivalintoa, jotka näkyvät taulukossa harmaalla pohjalla. Haastateltavat saivat myös ehdottaa jokaiselle viittomalle omaa varianttivalintoa kohtaan 5. JOKU MUU. Valkoiset kohdat taulukossa tarkoittavat, että viittomalla ei ollut enempää varianttivalintoja. Taulukossa näkyy vaaleanharmaalla vaihtoehdot, joita kukaan haastateltavista ei valinnut. Tummanharmaalla on merkitty vaihtoehdot, jotka kaikki valitsivat. Merkitsimme haastateltavien A-E vastaukset taulukkoon käyttämällä kirjaintunnusta heidän valitsemansa vastausvaihtoehdon kohdalle. Näin näemme, kuinka vastaukset jakautuivat vaihtoehtojen ja vastaajien välillä.

TAULUKKO 2. Haastatteluvastausten jakautuminen					
VIITTOMAT	1. VAIHTOEHTO	2. VAIHTOEHTO	3. VAIHTOEHTO	4. VAIHTOEHTO	5. JOKU MUU
1. TELTTA	BCE		D		A
2. ÄMPÄRI	E	ABCD			
3. MUKI	B	D	ACE		
4. KORI		BC	ADE		A
5. SIENI	ABC	D	E		A
6. SAAPPAAT	CE	B	D		A
7. HIUKSET	E	D	BC		A
8. HYPPYNARU	BCE	AD			
9. PELI	BD	CE			A
10. LANKAKERÄ	AB	CE	ABE	CD	D
11. NALLE	CD	ABE			
12. NOJATUOLI	ABCDE				
13. KYPÄRÄ	ABCE	D			
14. LUISTIN	ABCD	E			
15. PIPO	ABE	CD			
16. PULKKA		ABCDE			
17. KAULAHUIVI	D	B	AE		C
18. LENTOKONE	BD	B	BE		AC
19. PURJEVENE	E	ABCD			
20. VENE	BE	ACD			
21. LAITURI	ABCD	E			

Taulukosta näkyy selvästi, että haastateltavilla on mielipide tukiviittomien valintaan ja mielipiteet eroavat osittain toisistaan. Tukiviittomia käyttävä henkilö A ehdotti useasti omaa viittomavaihtoehtoaan. Tämä näkyy selkeästi taulukon kohdassa 5. JOKU MUU. Tästä voimme päätellä, että henkilön A tukiviittomataustalla on vaikutusta hänen vastauksiinsa ja mielipiteisiinsä tukiviittomia kohtaan. Henkilön A ehdottamat omat varianttivaihtoehdot olivat erittäin visuaalisia viittomia. Ne kuvasivat selkeästi viittottavaa kohdetta. Esimerkiksi viittoman SIENI hän viittooi piirtämällä ilmaan ison sienen ääriviivat. Myös viittoman PELI hän viittooi piirtämällä pelilaudan eteensä. Hänen ehdottamia viittomavaihtoehtoja ei löydy Suomalaisen viittomakielen perussanakirjasta, joten viittomat voivat olla itse keksittyjä.

Henkilö B valitsi usein motorisesti yksinkertaisimman vaihtoehdon varianteista. Hän perusteli valintojaan sillä, että viittomat olivat selkeitä ja helppoja tehdä. Henkilö B toi vähiten mielipiteitensä esiin haastattelussa. Hän myötäili välillä

henkilön A vastauksia. Esimerkiksi viittoman LENTOKONE kaikki variantit olivat hänen mielestään sopivia. Havainnollistimme tämän siten, että taulukkoon on merkitty kaikkien varianttivalintojen kohdalle henkilön B kirjaintunnus.

Ainoa miesvastaajamme, henkilö C, osoitti suurta mielenkiintoa tukiviittomia kohtaan, vaikka hänellä ei ollut niistä aikaisempaa kokemusta. Hän perusteli vastauksiaan ja toi mielipiteensä vahvasti esille. Viittomista SAAPPAAT, LANKAKERÄ ja PULKKA hän valitsi sen vaihtoehdon, joka näytti eniten kyseiseltä kohteelta. Viittomissa NALLE, NOJATUOLI ja HIUKSET hän valitsi mielestään helpoimman vaihtoehdon. Joitakin valitsemiaan viittomavaihtoehtoja hän kuvaili kivoiksi ja paremmiksi, ilman tarkkoja perusteluja.

”Näin varmaan on helpompi tehdä.”

”Ei siihen ole mitään syytä.”

”Kyllä, se näyttää kivemmalta.”

Haastateltavan D vaihtoehtovalinnat erottuvat taulukossa useasti muiden haastateltavien valinnoista. Haastateltavalle D oli tärkeää, että viittomat olivat mielekkäitä eikä viittomien visuaalisuudella ollut niin suurta merkitystä. Hän ilmaisi tämän sanallisesti kuvailemalla viittomia ”hauskoiksi” ja ”mukaviksi”. Ajattelimme tämän eron johtuvan siitä, että henkilöllä D on haastateltavista vaikein kehitysvamma, ja hänen on arvioitu olevan älyllisesti noin 4-vuotiaan lapsen tasolla.

”Se on sormijumppaa!”

”Se on aika hauska, mä tykkään tästä.”

”Tämä on aika vaikea.”

Muista poiketen henkilö E perusteli viittomavalintojaan niiden yksinkertaisuuden ja liikkuvuuden näkökulmasta. Hän kertoi pitävänsä viittomista, jotka sisälsivät paljon liikettä, mikä tulee selvästi ilmi myös taulukossa. Esimerkiksi viittomissa SIENI, LUISTIN ja LAITURI hän oli ainoa, joka valitsi liikettä sisältävät viittomat, vaikka ne eivät olleet motorisesti yksinkertaisimpia tuottaa.

”Mä tykkäsin tästä jossa on tää liike.”

”Se on hyvä, koska käsi sai liikkua.”

”Tämä on hyvä, kun sitä saa vetää sitä pulkkaa.”

Haastateltavien perustelut ja syyt viittomavalintoihin vaihtelivat heidän mieltymystensä mukaan. Valintoihin vaikuttivat selvästi viittomien käsimuodot ja niiden haastavuus. Monissa varianteissa käsimuoto oli haastateltaville liian hankala eikä näiden viittomien tuotto onnistunut helposti. Viittomissa NOJATUOLI ja PULKKA kaikki vastaajista valitsivat saman varianttivaihtoehdon, joka on merkitty taulukkoon tummanharmaalla. Viittomassa NOJATUOLI kukaan vastaajista ei valinnut vaihtoehtoa kaksi, koska siinä käsimuoto oli motorisesti hankalampi tuottaa kuin vaihtoehdossa yksi. Olemme merkinneet taulukkoon vaaleanharmaalla ne vaihtoehdot, joita kukaan ei valinnut. Viittomassa PULKKA kaikki vastaajista valitsivat vaihtoehdon kaksi, koska se oli kaikkien mielestä visuaalisempi kuin vaihtoehto yksi. Osa haastateltavista kertoi viittoman olevan liian haastava tuottaa, eivätkä kaikki pystyneet tuottamaan sitä ollenkaan.

Emme voineet analysoida tutkimustuloksia käsimuotojen perusteella, koska viittomien varianttivaihtoehdot olivat niin erilaisia. Osa niistä sisälsi kuitenkin yksi- ja kaksikäätisiä viittomia. Tarkastelimme, vaikuttiko viittoman valintaan se, viitotaanko viittoma yhdellä vai kahdella kädellä. Taulukko 3 käsittelee yksi- ja kaksikäätisten viittomien jakautumista haastateltavien valinnoissa. Viittomalistassa oli kuusi viittomaa, joissa oli yksi- ja kaksikäätisiä varianttivaihtoehtoja. Taulukossa vaaleanharmaalla pohjalla ovat vaihtoehdot, jotka viitotaan yhdellä kädellä. Tummanharmaalla pohjalla ovat kaksikäätiset viittomat.

TAULUKKO 3. Yksi- ja kaksikäätisten viittomavalintojen jakautuminen			
VIITTOMAT	1. VAIHTOEHTO	2. VAIHTOEHTO	3. VAIHTOEHTO
1. TELTTA	BCE		D
8. HYPPYNARU	BCE	AD	
13. KYPÄRÄ	ABCE	D	
15. PIPO	ABE	CD	
16. PULKKA		ABCDE	
17. KAULAHUIVI	D	B	AE

Taulukosta näkyy, että valinnat jakoutuivat tasaisesti yksi- ja kaksikäätisten viittomien välillä. Vastausten jakautumisesta voidaan päätellä, että esimerkiksi henkilö B valitsi mieluummin kaksikäätisiä viittomia. Hän valitsi ainoastaan viittoman PULKKA varianttivaihtoehdoista yksikäätisen viittoman. Myös muiden haastateltavien valinnoista nähdään suosivatko he yksi- vai kaksikäätisiä viittomia. Tutkimuksen pienen otannan vuoksi emme voi yleistää tuloksia koskemaan kaikkia kehitysvammaisia.

6.2 Huomiot haastattelutallenteesta

Tutkimme haastateltavien sanallisen viestinnän lisäksi kehonkieltä ja nonverbaalista viestintää. Tarkkailimme haastateltavien ilmeitä, asentoja, eleitä ja katsetta. Nonverbaalisesta viestinnästä saamme lisätietoa haastateltavien mielipiteistä ja asenteista. Esimerkiksi haastateltava A ilmaisi mielipiteensä viittomavariantteihin usein toistamalla ainoastaan valitsemaansa viittomaa, jättäen muut variantit huomioimatta. Haastateltavan heikon puhekyvyn huomioon ottaen uskoiimme tämän olevan henkilön A nonverbaalinen tapa ilmaista mielipidettään siihen, mistä viittomasta hän pitää. Haastateltavan B kehonkielestä ja katseesta voi päätellä hänen mielenkiinnon puutteensa tilannetta ja tukiviittomia kohtaan.

Haastateltavat C, D E ja ilmaisivat mielipiteensä usein sanallisesti ja vaikuttivat haastattelutilanteessa kiinnostuneilta.

Haastattelutilanteessa istuimme haastateltavia vastapäätä ja kamera oli välisämme. Tallennetta katsoessamme huomasimme, että istuimme liian kaukana toisistamme. Tämä aiheutti sen, että haastateltavat eivät hahmottaneet, kumpi haastattelija puhuu ja kumpaa seurata. Tämä ongelma ilmeni videotallenteesta selvästi siten, että haastateltavat eivät osanneet hahmottaa puheen lähdettä ja siksi katsoivat usein väärää puhujaa. Tämä ei kuitenkaan vaikuta tutkimuksemme tuloksiin, koska esitimme viittomat useaan kertaan ja varmistimme, että jokainen haastateltavista oli ne nähnyt. Sijainnin huomioiminen ja suunnittelu etukäteen olisi varmasti helpottanut tilannetta.

6.3 Tulokset ja johtopäätökset

Tutkimuksemme otoksen perusteella kehitysvammaisilla on mielipide tukiviittomien valintaan. Tuloksemme eivät ole kuitenkaan yleistettävissä pienen otannan vuoksi. Jokainen tutkimuksemme osallistunut haastateltava osasi kuitenkin kertoa, mikä viittomavaihtoehdoista miellytti heitä eniten. Perusteluja valinnalleen he eivät oma-aloitteisesti kertoneet. Kysyttäessä perusteluja saimme vaihtelevia vastauksia. Osalle haastateltavista tärkeintä oli viittoman ikonisuus, visuaalisuus ja tuottamisen yksinkertaisuus. Tämän he ilmaisivat usein sanomalla ”se näyttää siltä”. Osalle taas viittomissa oli tärkeää niiden tuottamisen mielekkyys. Näin voimme päätellä, että kehitysvammaisten mielipiteet eivät ole yhteneväisiä vaan vaihtelevat yksilöiden välillä. Kehitysvammaisten diagnoosin vaikutusta mielipiteeseen on vaikeaa arvioida, koska tutkimuksen otanta oli pieni ja kaikilla haastateltavilla oli eri diagnoosit.

Tutkimuksessamme tuli esille selkeästi tukiviittomataustaisen haastateltavan vastausten ero muiden haastateltavien vastauksiin. Tukiviittomataustaisella haastateltavalla oli enemmän omia varianttiehtoituksia. Oli siis hyvä tutkia sekä tukiviittomia käyttäviä henkilöitä että henkilöitä, joilla ei ole tukiviittomataustaa.

Yllättäen myös haastateltavat, joilla ei ollut tukiviittomataustaa, ehdottivat omia variantteja viittomille. Huomasimme tämän toteutuvan etenkin silloin, kun mikään ehdotetuista viittomavarianteista ei ollut motorisesti tarpeeksi yksinkertainen eikä niiden tuottaminen onnistunut.

Tutkimustulokset osoittavat, että kehitysvammaisilla on mielipide viittomavalintaan. Mielipidettä tulisi kysyä, jotta kehitysvammaisten itsemääräämisoikeus toteutuisi. Tästä tiedosta on hyötyä tukiviittomaopettajille, jotta he osaisivat jatkossa ottaa yksilön mielipiteet huomioon valitessaan opetettavia viittomia yhdessä tukiviittomien käyttäjän kanssa.

7 POHDINTA

Tutkimuksemme tavoitteena oli selvittää kehitysvammaisten mielipiteitä tukiviittomien valintaan. Valitsimme tutkimukseemme tutkittavaksi ryhmäksi kehitysvammaiset, koska työ piti rajata sopiviin mittasuhteisiin. Ajattelimme, että kehitysvammaisilta saisimme ymmärrettäviä vastauksia ja perusteluja mielipiteisiin. Tutkimuskysymyksenä opinnäytetyön pohjana oli, onko kehitysvammaisilla mielipidettä tukiviittomavalintaan, mitkä asiat siihen vaikuttavat ja pystyvätkö he ilmaisemaan mielipiteensä riittävän selvästi tutkimuksen onnistumisen kannalta.

Pohdimme kauan, mikä menetelmä olisi paras käytettäväksi kehitysvammaisten kanssa, jotta vastaaminen olisi heille mahdollisimman helppoa. Suljimme pois menetelmät, joissa haastateltavat joutuisivat itse lukemaan kysymykset tai vastaamaan valmiiksi strukturoituihin kysymyksiin, kuten esimerkiksi lomakehaastattelun. Haastattelumenetelmänä puolistrukturoitu teemahaastattelu toimi hyvin ja saimme toteutettua haastattelun, kuten olimme suunnitelleet. Haastattelutilanteessa kamera, kuvaaja ja kaksi haastattelijaa saattoivat aiheuttaa hämmennystä haastateltavissa ja vaikuttaa haastattelutilanteeseen. Emme kuitenkaan usko tämän vaikuttaneen tutkimustuloksiin, sillä pyrimme tekemään haastattelutilanteesta mahdollisimman mukavan ja luonnollisen haastateltaville.

Saamamme lähdemateriaali oli alun perin tehty, jotta voitaisiin tutkia vanhojen ja uusien viittomien esiintyvyyttä lapsilla ja vanhuksilla. Tutkimuksessa käytimme materiaalia eri tarkoituksessa kuin mihin se oli suunniteltu. Materiaali oli toimiva viittomavarianttien keruussa mutta voidaan myös pohtia, kuinka hyödyllinen tai tarpeellinen se oli tutkimuksemme kannalta. Olisimme voineet etsiä viittomat ja niiden variantit myös vain viittomasanakirjoista ja kysymällä viittomakielisiltä lehtoreiltamme. Ilman lähdemateriaalia emme olisi kuitenkaan välttämättä päätyneet valitsemaamme aiheeseen.

Ainakaan Suomessa tukiviittomien varianttien valinnasta ei ole aikaisemmin tehty tutkimusta, joten tutkimuksemme on erittäin tarpeellinen ja se tuo esille uusia tuloksia. Australiassa on aikaisemmin tehty tutkimus nimeltä *Vocabulary selection for Australian children who use augmentative and alternative communication*, jossa on tutkittu AAC-menetelmiä käyttävien henkilöiden sanaston valintaa ja niihin liittyviä seikkoja (Trembath ym. 2007). Tutkimuksessa ei ole kuitenkaan otettu AAC-menetelmiä käyttävien henkilöiden mielipiteitä huomioon, vaan sanasto on koostettu kehitykseltään normaalien lasten yleisimmin käytettyjen sanojen pohjalta.

Tässä opinnäytetyössä korostamme tukiviittomia käyttävän henkilön itsemääräämisoikeutta. Tuomme esille vaihtoehdon, jossa tukiviittomaopettajan tulisi keskustella viittomavarianttien valinnasta käyttäjän kanssa ja valita opetettavat viittomat tukiviittomien käyttäjän mielipiteet huomioiden. Varsinkin kehitysvammaisille, jotka käyttävät koko elämänsä ajan tukiviittomia kommunikaation tukena, viittomien valinnalla näyttää olevan merkitystä. Tutkimuksemme osoitti, että kehitysvammaiset suosivat erilaisia viittomia. Tukiviittomilla saattaa olla eri merkitys lapsille, joilla on kielellisiä erityishäiriöitä, sillä puheen kehittyessä tukiviittomat jäävät heiltä automaattisesti pois käytöstä.

Tutkimuksemme tulokset osoittavat, että kehitysvammaisilla on mielipide viittomavarianttien valintaan. He myös pystyvät kertomaan mielipiteensä hyvin, kun sitä kysytään selkeästi ja kehitysvammaisille sopivalla tavalla. Viittomavalintaan vaikuttivat viittoman ikonisuus ja visuaalisuus, sekä sen tuottamisen mielekkyys. Emme voi kuitenkaan sanoa, onko viittomien opetuksen kannalta hyödyllistä antaa kehitysvammaisten itse valita haluamansa viittomavariantti, koska osa tutkimukseemme osallistuneista haastateltavista ei osannut viittoa valitsemaansa viittomaa lainkaan. He perustelivat viittomavalintaansa viittoman ulkonäön ja tuottamisen mielekkyyden pohjalta. Tutkimuksen perusteella ei voida sanoa, pystyisivätkö haastateltavat käyttämään valitsemiaan viittomia jatkuvassa käytössä.

Tutkimuksen pienen otannan takia tuloksia ei voida yleistää, joten tutkimuksen reliabiliteetti ei ole vahva. Suurempi otanta olisi antanut tuloksille varmuutta ja

mahdollistanut muita analysointitapoja ja näkökulmia. Tutkimuksen toteutustavan validiteetti on hyvä, koska tutkimuksen kohderyhmä oli oikea ja tutkimusmenetelmät olivat toimivia ja tutkimuksen tarkoitukseen sopivia.

Jatkotutkimusaiheiksi ehdottaisimme toisen tukiviittomien käyttävän ryhmän mielipiteiden selvittämistä. Jatkotutkimuksissa olisi hyvä olla myös suurempi otanta. Tutkimuksissa voisi myös tutkia ja vertailla, millaisia mielipide-eroja eri käyttäjäryhmien välillä on käyttäen hyväksi tutkimuksemme tuloksia.

Ammatillisesti olemme oppineet opinnäytetyöprosessin kautta paljon kehitysvammaisista ja vuorovaikuttamisesta heidän kanssaan. Vain yhdellä meistä oli entuudestaan kokemusta kehitysvammaisista, joten työskentely heidän kanssaan oli suurelta osin meille uutta. Tästä taidosta on hyötyä meille tulevina tukiviittomaopettajina. Viittomakielen tulkin näkökulmasta opimme työstämme sen, että viittomavariantteja on useita ja niiden käyttö on yksilökohtaista. Emme kuitenkaan voi tulkkeina hyödyntää niitä viittomavariantteja, jotka eivät ole suomalaisen viittomakieleen kuuluvia. Tukiviittomien opettajina voimme hyötyä viittomavarianteista ja saamistamme tutkimustuloksista. Tutkimustamme varten otimme selvää vammaisiin liittyvistä YK:n sopimuksista ja suomalaisesta lainsäädännöstä. Näistä on meille varmasti hyötyä tulkkeina, viittomaopettajina ja ihmisinä. Tutkimusta toteuttaessamme saimme kokemuksen siitä, että työlämme on merkitystä, kun eräs haastateltavistamme totesi: ”Kerrankin meiltä kysytään.”

LÄHTEET

- Assistentti.info i.a. Henkilökohtainen apu, itsemääräämisoikeus. Viitattu 1.5.2013. <http://www.assistentti.info/fi/etusivu/henkilokohtainen-apu/itsemaaraamisoikeus>.
- Autio, Anu & Ylijoki, Sanna i.a. Ideoita ja ajatuksia – opas tukiviittomien opettajille. Helsinki: Viittomakielialan Osuuskunta Via.
- Autti-Rämö, Ilona & Koivikko, Matti 2006. Mitä on kehitysvammaisen hyvä kuntoutus? Duodecim lehtijulkaisu. Viitattu 12.3.2013. <http://www.terveyskirjasto.fi/xmedia/duo/duo95906.pdf>.
- Eriksson, Susan 2008. Erot, erilaisuus ja elinolot – Vammaisten arkielämä ja itsemäärääminen. Anjalankoski: Kehitysvammaliitto ry.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2004. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsingin Yliopisto.
- Hirvonen, Pia 2006. ”Otatko maitoa vai piimää ?” - eli miten kehitysvammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeus mahdollistuu. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Diakoninen sosiaali-, terveys- ja kasvatustieteiden koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Huuhtanen, Kristina 2008. Kommunikointi elein ja viittomin. Teoksessa Kristina Huuhtanen (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa vuosituhaten vaihteessa. Anjalankoski: Kehitysvammaliitto ry, 26–31.
- Huuhtanen, Kristina 2012. Kommunikointi elein ja viittomin. Teoksessa Kristina Huuhtanen (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Kouvola: Kehitysvammaliitto ry, 27–30.
- Högberg Minna & Uusitalo Saija 2011. Oman näköinen elämä - Yksilökeskeisen suunnitelman voimaannuttava vaikutus kehitysvammaisen arjessa. Lahden ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysalan koulutusohjelma. Opinnäytetyö

Ikonen, Oiva 1996. Kehitysvammaisten lasten kommunikaatio-opetus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Jantunen, Tommi 2003. Johdatus suomalaisen viittomakielen rakenteeseen. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.

Järvikoski, Härkäpää & Pättikangas 1999. Vammaisen henkilön valtaistuminen - palvelujärjestelmän avulla vai ilman sitä? Teoksessa Nouko-Juonen Susanna (toim.) Pyörätuolitango Näkökulmia vammaisuuteen. Helsinki: Oy Edita Ab, 103–123

Kaski, Markus; Manninen, Anja; Mölsä, Pekka & Pihko, Helena 2001. Kehitysvammaisuus. Helsinki: WSOY.

Kehitysvammaliitto ry 1995. Kehitysvammaisuus. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

Kehitysvamma-alan verkkopalvelu i.a. Vammaispolitiikka. Viitattu 11.1.2013.
<http://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus/vammaispolitiikka.html>.

Kehitysvamma-alan verkkopalvelu i.a. Voimaantuminen. Viitattu 30.4.2013.
<http://verneri.net/yleis/kehitysvamma-ala-ammattina/tyomenetelmia/voimaantuminen.html>

Kontkanen, Heini 2000. Vamma ihmisessä – vika yhteiskunnassa: vammaisuuden teoreettiset mallit ja WHO:n luokitukset. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Laine, Kaisa 2007. Kommunikointi ja kehitysvammaisuus. Viitattu 14.3.2013.
<http://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus/diagnoosit/kommunikointi-ja-kehitysvammaisuus.html>.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000/812, 22.9.2000. Viitattu 10.2.2013.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20itse%C3%A4%C3%A4r%C3%A4misoik%2A#L2P8>.

- Lappi, Päivi & Malm, Anja 2012. Suomalainen ja suomenruotsalainen viittoma-kieli. Teoksessa Kristina Huuhtanen (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Kouvola: Kehitysvammaliitto ry, 40–46.
- Launonen, Kaisa 2006 Kehitysvammaisuuteen liittyviä kielen ja kommunikoinnin piirteitä. Teoksessa Kaisa Launonen & Anna-Maija Korpijaakko-Huuhka (toim.) Kommunikoinnin häiriöt. Helsinki: Yliopistopaino, 144–166.
- Launonen, Kaisa 2012. Viittomien käyttö kielen ja kommunikointitaitojen kehittämisessä. Teoksessa Kristina Huuhtanen (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Kouvola: Kehitysvammaliitto ry, 32–39.
- Nouko-Juvonen Susanna 1999. Mitä tilastot kertovat vammaisesta henkilöstä ja heidän käyttämistään palveluista 1990-luvulla? Teoksessa Susanna Nouko-Juvonen (toim.) Pyörätuolitango - näkökulmia vammaisuuteen. Helsinki: Oy Edita Ab, 25–47.
- Papunet, Selkokeskus i.a. Selkokielen määritelmä. Viitattu 1.4.2013.
<http://papunet.net/selkokeskus/koulutus/selkokielen-perusteet-kurssi/selkokielen-maaritelma.html>.
- Parkkari, Juhani 1996. Vammaisten ja vanhusten ihmisoikeudet. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Retva, Miia 2012. Luentomuistiinpanot. Viittomien kotiopetuksen hakeminen, myöntäminen ja käytännöt.
- Rissanen, Terhi 1985. Viittomakielen perusrakenne. Helsinki: Helsingin Yliopisto.
- Rämö, Heli 2013. Yksityisyrittäjä, Pälkäneen koti- ja mökkihuolto. Pälkäne. Henkilökohtainen tiedonanto 24.1.
- Sanamaailma i.a. Viittomat puhetta tukevana ja korvaavana kommunikaatiokeino. Viitattu 12.3.2013.

<http://www.sanamaailma.fi/palvelut/index.php?page=4%2F3&lang=fi>.

Savilahti, Sanna 2009. ”Sisulla ja sydämellä vaikka läpi harmaan kiven” Tarinoita siitä, miten vammaiset ihmiset kertovat sosiaalisten verkostojensa merkityksestä elämänsäkululle. Tampereen yliopisto. Sosiaalialan koulutusohjelma. Pro gradu -tutkielma.

Savolainen, Leena 2000. Viittoman rakenne. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Pieksämäki: Finn Lectura, 168–188.

Seppälä, Heikki & Rajaniemi, Maria i.a. Mitä kehitysvammaisuus on? Viitattu 18.12.2012. <http://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus/mita-kehitysvammaisuus-on/laaketieteellinen-nakokulma.html>.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2007. Vammaisia tulee kohdella samalla tavalla kuin muita ihmisiä. Selkokielineen esite 2007:4. Viitattu 21.3.2013. http://papunet.net/selko/wp-content/uploads/2010/02/YK_sopimus.pdf.

Suomen perustuslaki 1999/731, 11.6.1999. Viitattu 10.2.2013. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=suomen%20perustuslaki>.

Suomen YK-liitto 2009. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja. Viitattu 28.3.2013. http://www.ykliitto.fi/files/vammaistenoikeudet_kirjanen_net.pdf.

Suomen YK-liitto i.a. YK:n yleissopimus vammaisten oikeuksista astuu voimaan. Viitattu 18.2.2013. http://www.ykliitto.fi/tiedottaa/uutiset/ykn_yleissopimus_vammaisten_oikeuksista_astuu_voimaan.

von Tetzchner, Stephen & Martinsen, Harald 1999. Johdatus puhetta tukevaan ja korvaavaan kommunikointiin. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

Tolvanen, Leena 2006. CP-vamman vaikutus puheeseen, kieleen ja kommunikointiin. Teoksessa Kaisa Launonen & Anna-Maija Korpijaakko-

Huuhka (toim.) Kommunikoinnin häiriöt. Helsinki: Yliopistopaino, 95–118.

Trembath, David; Balandin, Susan & Togher Leanne 2007. Vocabulary selection for Australian children who use augmentative and alternative communication. *Journal of Intellectual & Developmental Disability* 32(4), 291–301.

World Health Organization 2010. ICD-10 Version-2010. Mental and behavioural disorders. Mental retardation (F70-F79) Viitattu 21.3.2013.
<http://apps.who.int/classifications/icd10/browse/2010/en#/F70-F79>.

LIITTEET

LIITE 1: Selkokielineen tiivistelmä

Selkokielineen tiivistelmä:

DIAKONIA-AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusohjelma: Viittomakielen tulkki (AMK)

Tekijät: Hanna Kuvaja, Minttu Rämö & Marika Santavirta

Työn nimi: Ääni tukiviittomien käyttäjille – Viittomavalinta käyttäjäryhmän näkökulmasta

Vuosi: 2013

Sivumäärä: 55

Liitteiden lukumäärä: 4

Opinnäytetyön tarkoitus oli saada

kehitysvammaisten mielipide

viittomavalintaan.

Kehitysvammaisten pitäisi saada itse valita

ne viittomat, joita he käyttävät

Haastattelimme viittä (5) kehitysvammaista henkilöä.

Näytimme heille 21 viittomaa.

Kaikille viittomille oli vaihtoehtoisia viittomistapoja.

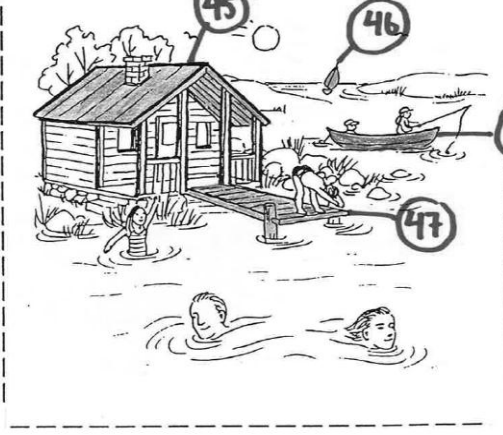
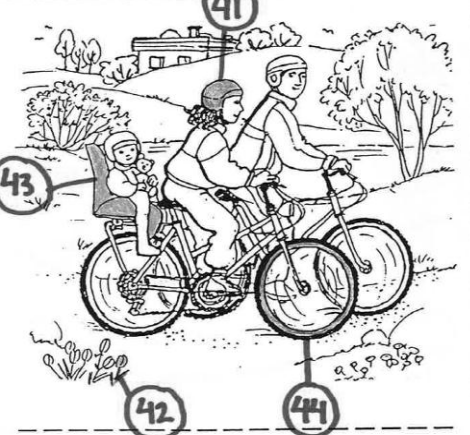
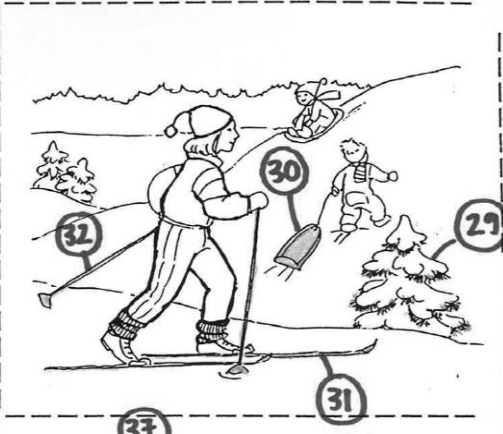
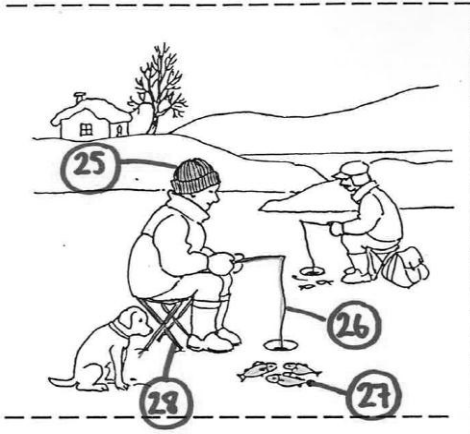
Näytimme kehitysvammaisille
eri viittomien vaihtoehdot.
Kehitysvammaiset saivat valita
vaihtoehtoista mielestään parhaan viittoman.
He saivat myös perustella valintansa.

Tutkimuksesta saatiin uutta tietoa.
Kehitysvammaiset osasivat valita
mielestään parhaan viittoman.
He osasivat myös perustella valintansa.

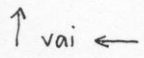

Kehitysvammaisilla oli
erilaisia mielipiteitä.
Heidän mielipiteensä tulisi
ottaa huomioon viittomia valittaessa.
Työmme on hyödyllinen esimerkiksi
tukiviittomien opettajille.

LIITE 2: Vuodenaikakuvat

LIITE 3: Haastattelupohja

	1.	2.	3.	4.	joku muu
1. TELTTA					
2. ÄMPÄRI	A	S			
3. MUKI	A	S	C		
4. KORI					
5. SIENI	etusormi	peukku	'tiukka'		
6. SAAPPAAT	sukka	varsi	sahaus		
7. HIUKSET	pinsetti	A			
8. HYPPYNARU	mol. käs. pyörittää	yks. käs. pyörittää			
9. PELI	koko käsi	pinsetti			
10. LANKAKERÄ	lanka pinsetti	lanka 	kerä 	pallo	
11. NALLE	karhu	korvat			
12. NOJATUOLI	nojata	Y-nojata			
13. KYPÄRÄ	piipo	kalju			
14. LUISTIN	luistella	terä			
15. PIPO	piipo	'tonttu'			
16. PULKKA	perus	vetää			
17. KAULAHUIVI	ristiin	solmunn	pyöritys		
18. LENTOKONE	Y	hevi	100		vai
19. PURJEVENE	perus	heiluvapurje			
20. VENE	perus	soutaa			
21. LAITURI					

LIITE 4: Henkilötieto- ja suostumuslomake

Henkilötietolomake

(Sukunimi:)	Ikä:
(Etunimet:)	
Sukupuoli:	Nainen ☐ Mies ☐
Diagnoosi:	
Kuinka kauan olet käyttänyt tukiviittomia?	
Missä opit tukiviittomia?	

SUOSTUMUSLOMAKE HAASTATTELUUN JA KUVATTAVAKSI	
<p>Suostun haastateltavaksi tukiviittomia ja niiden käyttöä tutkivaan opinnäytetyöhön. Haastattelun tekevät Diakonia-ammattikorkeakoulun viittomakielen tulkkipiskelijät. Annan luvan käyttää haastattelumateriaalia ja videotallennetta opinnäytetyön analysointia ja tutkimusta varten. Henkilötietojani tai videomateriaalia ei julkaista tai käytetä muihin tarkoituksiin.</p>	
Aika ja paikka	Allekirjoitus ja nimenselvennys (huoltajan allekirjoitus alle 18-vuotiaalta tai holhouksenalaisena olevalta):